

УДК 94:39](477.85/.87):910.2

**ПАСПОРТИЗАЦІЯ ПОЛЬОВИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ
З “ГУЦУЛЬЩИНИ” ЯК ОСНОВА ВИЗНАЧЕННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЗАСЯГУ ПРАЦІ
ВОЛОДИМИРА ШУХЕВИЧА**

Андрій КАРПЕНКО

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра етнології
бул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна

У статті йдеться про джерельну базу праці “Гуцульщина”, автором якої є відомий український етнограф другої половини XIX – початку XX ст. Володимир Шухевич. Завдяки скрупульозному аналізу тексту праці, з нього виокремлено паспортизовані матеріали, що дало змогу окреслити територію галицької Гуцульщини, інформація з якої стала основою праці В. Шухевича. Особливий наголос зроблено на польових етнографічних матеріалах, зібраних кореспондентами дослідника – Лукою Гарматієм, Климентиною Лисинецькою, Дмитром Єндиком та іншими, а також на світлинах, якими проілюстровано текст “Гуцульщини”.

Автор дійшов висновку, що “Гуцульщина” В. Шухевича написана переважно на матеріалах з таких сіл, як Жаб’є, Космач, Голови, Яворів, Бервінкова, Ясенів Горішний, Росток, Брустури та Криворівня, із залученням лише окремих записів з Тюдова, Красноїля, Річки, Соколівки, Ворохти, Гриняви, Устеріків, Шешор, Дори, Микуличина, Стебного, Ферескуля та Яблониці. Натомість фотографій найбільше зроблено в Яворові та Брустурах, і декілька – у Жаб’юму та Шешорах. Тобто, достовірно можна твердити, що В. Шухевич, під час написання “Гуцульщини”, використав польові матеріали з 22 із 40 населених пунктів, якими окреслив терени галицької Гуцульщини. Вочевидь, дослідник був у більшості з 40 зазначених сіл. Проте, найвірогідніше, що в основу його праці лягли матеріали, записані від респондентів з дев’яти сіл (Жаб’юго, Космача, Голів, Яворова, Бервінкової, Ясенова Горішнього, Росток, Брустур та Криворівні). Найбільше матеріалів В. Шухевич почерпнув із записів від таких респондентів, як Юра Бендейчук та Юра Соломійчук із Жаб’юго, Михайло Палійчук та Анна Жегалюк з Космача, Петро Шекерик з Голів, Микола Ковбчук з Яворова, Юра Шеребурик з Бервінкової, Юра Куташук з Ясенова Горішнього, Луцен Полик з Росток.

Матеріали з Космача, Голів, Росток та Гриняви В. Шухевич отримав здебільшого від своїх кореспондентів – К. Лисинецької (Космач), Л. Гарматія (Голови та Росток), Д. Єндика (Гринява). Мережа кореспондентів В. Шухевича була доволі широкою. Проте, використовуючи їхні записи, у перших трьох частинах “Гуцульщини” дослідник здебільшого не вказував, ким вони зафіксовані (тому нині дуже важко встановити, чи ми маємо справу з відомостями, записаними самим В. Шухевичем, чи його кореспондентами).

На жаль, під час паспортизації польових етнографічних матеріалів, ані В. Шухевич, ані його кореспонденти не вказують вік інформаторів. Вочевидь, дослідники спілкувалися з людьми старшого і середнього віку, тож нижню хронологічну межу зафіксованих реалій можна датувати першою третиною – серединою XIX ст., а то і його початком.

Ключові слова: Володимир Шухевич, “Гуцульщина”, польові етнографічні матеріали, паспортизація, респонденти, кореспонденти, традиційно-побутова культура.

Праця “Гуцульщина” відомого українського етнографа Володимира Шухевича (1849–1915), опублікована наприкінці XIX – на початку XX ст.¹, є одним з найкращих досліджень про традиційно-побутову культуру галицьких гуцулів – частини етнографічної груп українців Карпат, яка проживає в межах сучасної Івано-Франківської обл. “Гуцульщина” В. Шухевича й нині не втратила своєї актуальності, про що свідчить її використання сучасними етнологами, фольклористами, етнолінгвістами. Цьому, поза сумнівом, сприяє те, що праця написана майже виключно на польових етнографічних матеріалах, які В. Шухевич збирав (особисто чи завдяки кореспондентам) упродовж близько тридцяти п’яти років (в одному з листів дослідник писав, що працював над “Гуцульщиною” з 1874 р.², натомість остання частина праці з’явилася друком 1908 р.).

Коли В. Шухевич задекларував у Науковому товаристві імені Шевченка у Львові ідею видання праці про традиційно-побутову культуру гуцулів, її сприйняли з великим ентузіазмом. 14 березня 1900 р. Виділ товариства ухвалив “призначити проф. Шухевичу кошта подорожей по Гуцульщині в висоті 200 корон”³ (проте, зважаючи на специфіку бюрократичної процедури, їх мали заплатити досліднику лише після публікації другої частини “Гуцульщини”⁴, згодом зменшивши суму до 100 корон⁵ і зробивши виплати щомісячними – по 10 корон⁶). Розуміючи, що без польових матеріалів В. Шухевич не зможе завершити свою працю, а експедиції є достатньо витратними, на спільному засіданні Історично-філософської і Філологічної секцій НТШ у Львові 23 червня 1900 р. Михайло Павлик представив рішення Етнографічної комісії стосовно того, щоб виділити В. Шухевичу 100 корон (із коштів “сеймової субвенції”) для організації експедицій на Гуцульщину⁷. Загалом, НТШ у Львові виділяло В. Шухевичу кошти на проведення польових досліджень на теренах Гуцульщини декілька разів⁸:

¹ Володимир Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 1 (Львів: НТШ у Львові, 1899) (*Матеріяли до українсько-руської етнології* 2); Володимир Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 2 (Львів: НТШ у Львові, 1901) (*Матеріяли до українсько-руської етнології* 4); Володимир Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3 (Львів: НТШ у Львові, 1902) (*Матеріяли до українсько-руської етнології* 5); Володимир Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4 (Львів: НТШ у Львові, 1904) (*Матеріяли до українсько-руської етнології* 7); Володимир Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5 (Львів: Загальна друкарня, 1908).

² Петро Арсенич, “Народознавство Володимира Шухевича,” у *Володимир Шухевич. Гуцульщина: у 5 ч. 2-е вид., репринт.* (Верховина: Журнал “Гуцульщина”, 1997), ч. 1–2, 20.

³ Книга протоколів засідань президії, 1893–1902 рр., Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові), ф. 309, оп. 1, спр. 33, арк. 107.

⁴ Там само, арк. 107.

⁵ Там само, арк. 119.

⁶ Там само, арк. 129 зв.–130.

⁷ Протоколи засідань історично-філософської секції, 1893–1915 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 42, арк. 32.

⁸ Протоколи загальних зборів, 1903–1940 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 31, арк. 31 зв.–32; Протоколи засідань членів правління, 1902–1912 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 34, арк. 17.

“Проф. В. Шухевич побрав ріжними пасами (9/VIII 1900, 16/XI 1900, 1/VIII 1901, 31/XII 1902) разом 500 кор[он] субвенції з фондів Товариства на збирання матеріалів”⁹. Тому НТШ у Львові так обурили слова етнографа, опубліковані в газеті “*Słowo Polskie*” (1903, № 489), про те, що він здійснював експедиції власним коштом, ні від кого не отримавши матеріальної допомоги¹⁰. Пізніше, коли між В. Шухевичем і НТШ у Львові розпочались тривалі суперечки, він згадував, що “на самі екскурсії (польові експедиції. – А. К.) дістав отже лиш 300 кор[он], і з того звиж 200 кор[он] заплатив за фонограф”¹¹. З цієї цитати цікавою є інформація стосовно фонографа: вона засвідчує намагання В. Шухевича бути в руслі новітніх на той час методів збору народознавчої інформації.

Отже, основою для “Гуцульщини” стали польові етнографічні матеріали. В. Шухевич наголошував, що лише для написання розділу “Фізіографічний огляд” використав праці геолога Рудольфа Зубера (“*Atlas geologiczny Galicyi*”, Kraków, 1888) та географа Антонія Ремана (“*Karpaty pod względem fizyczno-geograficznym*”, Lwów, 1895), а для підсилення деяких тверджень у розділі “Огляд етнологічний” – інформацію з праць таких дослідників Гуцульщини, як Бальтазар Акé (“*Neueste physikalischpolitische Reisen in den Jahren 1788 und 1789 durch die Dacischen und Sarmathischen oder Nordlichen Karpathen*”, Nürnberg, 1794, bd. III), Вінцентій Поль (“*Obrazy z życia i z natury*”, Kraków, 1869; “*Rzut oka na północne stoki Karpat*”, Lwów, 1877), Ян Грегорович (“*Przewodnik dla zwiedzających Czarnohorę*”, Lwów, 1881), Раймунд Фрідріх Кайндль (“*Die Huzulen*”, Wien, 1894) та Юзеф Коженювський (“*O Huculach*”, Lwów, 1899)¹². У третій частині “Гуцульщини” В. Шухевич також зазначав, що для характеристики весільного ладканя, яке не зміг записати особисто, використав мелодії весільних пісень з праці Оскара Кольберга “*Pokucie*”¹³. У цій самій частині “Гуцульщини” дослідник зробив покликання й на збірки мелодій весільних пісень¹⁴ та працю Якова Головацького “*Народные песни Галицкой и Угорской Руси*” (Москва, 1878)¹⁵.

У передмові до “Гуцульщини” В. Шухевич писав:

“Праця моя обнимає цілу галицьку Гуцульщину, а не поодинокі її села, проте представив я при описі обрядів і пр. в одній цілості усе те, що бачив по всій Гуцульщині, хоч деякі звичаї, обряди і пр. не всюди однакі, бо як каже Гуцул: *У нас (Гуцулів) що грунь, то інша установа*. Тому, не менше і з тої причини, що давнішими роками не вважав я річию потрібною записувати місця або особи, від яких удалось

⁹ ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 34, арк. 63 зв.

¹⁰ Там само, арк. 63 зв.

¹¹ Там само, арк. 31 зв.

¹² Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 1, 25, 26, 31, 35, 48.

¹³ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 102.

¹⁴ Там само, 15.

¹⁵ Там само, 218.

міні що почути чи списати або зібрати, особливо в випадках, коли якась пісня, звичай і т. і. є загальнозвісною в цілій Гуцульщині – нема в моїй праці назвиськ місцевостей та осіб під усею збіркою пісень і пр., а тільки під спеціально місцевими та тими, що зібрані в остатніх роках”¹⁶.

На недостатню увагу В. Шухевича до праць попередників у дослідженні традиційно-побутової культури гуцулів (зокрема, Івана Вагилевича, Софрона Вітвицького, Якова Головацького, Романа Заклинського, Франтішека Ржегоржа, Юзефа Шнайдера, Раймунда Фрідріха Кайндля та ін.), з яких він міг би почерпнути порівняльний матеріал, і тим самим – надати “Гуцульщині” більш теоретичного характеру, оминувши значну кількість наявних у ній неточностей, а також на ігнорування головних засад методології польових етнографічних досліджень (вказувати де, коли й від кого зафіксовано інформацію) звернув увагу один з провідних тогочасних народознавців Володимир Гнатюк¹⁷. У підписаній криптонімом “М. Р.” рецензії, яку на початку 1905 р. опублікувала “Киевская Старина”, В. Гнатюк розкритикував усі слабкі сторони “Гуцульщини”, зокрема, зазначивши: “Дуже неприємне враження справляє той факт, що автор ніде жодним словом не згадує людей, які надіслали йому багато матеріалів і завдяки записам яких була підготовлена більша частина “Гуцульщини”. [...] Стосовно одного лише п. Ф. Колесси, який записав ноти до декількох пісень, п. Шухевич зрадив самому собі й публічно йому подякував...”¹⁸ (пер. з рос. А. К.). Наголосимо, що в етнологічних розвідках можна зустріти тезу, що “Гуцульщина” написана майже виключно на основі власних спостережень її автора¹⁹.

Розкритикувавши територіальні межі праці В. Шухевича та її назву²⁰, В. Гнатюк поставив під сумнів те, чи дослідник побував у всіх 40 населених пунктах, які зарахував до галицької Гуцульщини (“...ми переконуємося, що нашому авторові не вдалося побувати на всій гуцульській території і скористатися записами, які стосуються усіх сіл”²¹; пер. з рос. А. К.). Індикатором цього В. Гнатюк уважав опубліковані у “Гуцульщині” пісні: вказані у їхній паспортизації

¹⁶ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. I, Передмова, 1–2.

¹⁷ Докладніше див.: М. Р., “Гуцульщина. Написав проф. Володимир Шухевич. У Львові. Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка. Вип. I, 1899; вип. III, 1901; вип. III, 1902; вип. IV, 1904.” *Киевская старина* 88, февраль (1905): 73–122.

¹⁸ М. Р., “Гуцульщина,” 86–87.

¹⁹ Петро Арсенич, “Діяльність Володимира Шухевича як етнографа,” *Галичина* 14 (2008): 450.

²⁰ “Уже те може ввести в оману людину, яка поверхнево знайома з предметом, що п. Шухевич дав своему твору коротку назву “Гуцульщина”, не навівши при цьому жодних пояснень ні в заголовку, ні в тексті, ніби й справді описана ним територія уміщала в собі всіх гуцулів. Через це він жодним словом не згадує про те, що є також гуцули і в Буковині (частина останніх живе з галицькими гуцулами власне в одних і тих самих селах, розділених лише невеликою річкою Білим Черемошем (Яблониця, Довгополе, Стебне) чи обома Черемошами, наприклад, Ростоки) і в Угорщині” (пер. з рос. А. К.). Інформація за: М. Р., “Гуцульщина,” 78.

²¹ М. Р., “Гуцульщина,” 80.

населені пункти аж ніяк не охоплюють усі 40 сіл Галичини, які, за В. Шухевичем, є гуцульськими. Отже, В. Гнатюк ще на початку ХХ ст. заторкнув низку дискусійних питань, пов'язаних з “Гуцульщиною” В. Шухевича, на які дослідники й досі не дали відповіді:

1. З яких населених пунктів дослідник почерпнув інформацію для написання своєї об'ємної праці?

2. Яке співвідношення між матеріалами, зібраними В. Шухевичем самостійно та отриманими від кореспондентів?

У передмові до п'ятої частини “Гуцульщини” (1908), на зміст якої, вочевидь, сильний вплив мала рецензія В. Гнатюка 1905 р., В. Шухевич висловив подяку людям, які допомагали йому під час роботи над працею:

“Тож дякую найперше Вп. Добродійці Климентині Лисинецькій, жінці о. Емануїла, пароха з Космача, котра, знаючи добре звичаї й обичаї Гуцулів, доставила мені не лише багато цінного матеріалу, але й була для мене живим жерелом, до якого я звертався без перестанку і з якого діставав в усіх сумнівах найдокладніші і в повні вдоволяючі пояснення. Дякую даліше учителям гуцульських сіл: Добродіям Луці Гарматієви, Дмитрови Єндикови, І. Сенікови й Теофілеви Кисилевському, від яких я дістав чимало гуцульських пісень, коляд і приказок, уміщених у трьох останніх частих сеї публікації. Не менше дякую Др. Володимирови Кобринському зі Львова, котрий лікарував довгі роки у Гуцульщині, за те, що провірив мої записи про “Гуцульське лічництво” і подавав до них свої цінні уваги”²².

Дослідники життя та діяльності В. Шухевича пишуть, що матеріали до другої частини “Гуцульщини” В. Шухевичу допомогли зібрати кореспонденти О. Волянський, Л. Гарматій, Т. Киселевський, І. Попель та Я. Окуневський, до третьої – М. Колцуняк (робив записи про гуцульське весілля), до четвертої – Ю. Амброзьяк, О. Волянський, Л. Гарматій та П. Дудек, а до п'ятої частини – Л. Гарматій, К. Лисинецька, Д. Єндик та П. Дудек²³. Зокрема, серед рукописів, якими користувався В. Шухевич, є записана О. Волянським у с. Криворівня й надіслана етнографові в лютому 1900 р. колядка “Селом, селом дорога, йдуть, пливуть три коляднички”²⁴.

²² Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, Передмова, 1–2.

²³ Арсенич, “Народознавство Володимира Шухевича,” 17–19; Петро Арсенич, “Співець Карпатських гір,” *Ямгорів: літературно-краєзнавчий і мистецький альманах* 7–8 (1994–1995): 52–54.

²⁴ Арсенич, “Діяльність Володимира Шухевича як етнографа,” 451. Вочевидь, мається на увазі колядка із “Загальних коляд” під номером 21 у четвертій частині “Гуцульщини”:

“Ой селом, селом, селом дорога,

Ой дай Боже!

Ой ідут-пливуть два-три йангелі,

Два-три йангелі, все й кольднички,

Все й кольднички, все й робітнички...” (Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4, 154).

Аналіз 1125 сторінок п'яти частин “Гуцульщини” засвідчує, що В. Шухевич вказував прізвище кореспондента, який здійснив запис матеріалів, лише у випадку з матеріалами Л. Гарматія, К. Лисинецької, Д. Єндика, а також Івана Сенятовича²⁵, Петра Пньовського та В. Поліщука (на жаль, дослідник не зазначив повного імені цього кореспондента), про яких не згадує Петро Арсенич. Натомість прізвища таких кореспондентів, як Ю. Амброзьяк, П. Дудек, О. Волянський, Т. Киселевський, М. Колцуняк, Я. Окуневський та І. Попель у тексті “Гуцульщини” не фігурують. Зважаючи на це, визначити, які з опублікованих у праці матеріалів В. Шухевич зібрав самостійно, а які отримав від кореспондентів, із стовідсотковою точністю неможливо.

Про деяких із згаданих кореспондентів, прізвища яких у тексті “Гуцульщини” відсутні, можна почерпнути відомості з архівних матеріалів. З Миколою Колцуняком (на обкладинці архівної справи його ініціалом помилково вказано “Ю”), народним учителем, уродженцем с. Ковалівки під Коломиєю²⁶, В. Шухевич був знайомий з часу закупівлі виробів гуцульських майстрів для етнографічних колекцій музеїв²⁷. М. Колцуняк допомагав дослідникові збирати фольклорно-етнографічні матеріали (пісні для В. Шухевича, зокрема в Яворові, записували й родичі Колцуняка²⁸), у т. ч. – про весільну обрядовість. Так, в одному з листів до В. Шухевича він писав: “Весілля Гуцульське щем не скінчив бом ся надіяв приобіцяні матеріали з Жабя, Прокурави и Тюдева. А що їх не ма, тож я робю на підставі записок моїх з Яворова и мого товариша з Шешор. Я хотів щоб мати матеріяли з ріжних сторін”²⁹.

Стосовно Т. Киселевського, то це, вочевидь, полонізована форма прізвища швагра В. Шухевича Теофіля Кисіля із Жабйого. У листі від 1 лютого 1901 р. Т. Кисіль вказав В. Шухевичу імена найкращих народних майстрів з такої частини Жабйого, як Ільниця: мосяжники: Юра Джоголюк (Дробок) та Кіафор (вочевидь, Никифор) Шестун (Гуцин); різьбярі: Макій Зузяк (Михайлюк), Никола та Дмитро Івасюки, Дмитро Соломійчук (Коростун), Юра Джоголюк (Дробок); майстри з виготовлення порохівниць (“порошниць”): Дмитро Соломійчук (Коростун), Кіафор Шестун (Гуцин), Никола та Дмитро Івасюки; майстри з

У паспортизації до неї зазначено респондента (Михайло Гутинюк) та місце запису (Криворівня). Тож можна припустити, що М. Гутинюк, записані матеріали від якого В. Шухевич використовував часто, був респондентом кореспондента О. Волянського. Також О. Волянський надав В. Шухевичу інформацію про відомих у Криворівні народних майстрів (Інформація за: Петро Арсенич, “З роду Шухевичів,” *Перевал* 2 (1999): 145.

²⁵ Цілком можливо, що у процитованому вище уривку “Передмови” до п'ятої частини “Гуцульщини” Івана Сенятовича помилково названо І. Сеником.

²⁶ Богдан Тимінський, “Звіздар у колісці зелених гір,” *Гуцули і Гуцульщина. Літературно-мистецький і громадсько-суспільний часопис*, 17 червня 2012, доступ отримано 12 грудня 2015, <http://gig.if.ua/611>.

²⁷ Листи Кисіля Т., Клосовського, Колесси Ф., Колцуняка Ю. і Куліш Олександрі, 1895–1902 рр., ЦДА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 9, арк. 5–6 зв.

²⁸ Там само, арк. 10–11 зв.

²⁹ Там само, арк. 9.

виготовлення дерев'яних топірців: Іван Ріжанів, Никола Івасюк, Юра Козменюк, Дмитро Соломійчук (Коростун)³⁰. У контексті цього зазначимо, що А. Левицький з Ферескулі порадив В. Шухевичу місцевих майстрів Івана та Василя Федиків, які виготовляли ложки і мосяжні вироби³¹, а Н. Смалько з Брустур – мосяжників Володимира, Гаврила та Филипа Дручків, Дмитра Дутчака, Петра Раборака, зброярів Федора Боринського, Романа Петріва, Дмитра Дутчака, Гаврила і Володимира Дручків, бляхаря Дмитра Дутчака, столяра Володимира Раборака, Никифора Александрюка, Гаврила Михайлюка та Луку Яновського, різьбярів Івана Юріяка, Стефана Вандорурака, майстрів по шкіряних виробках Володимира Дручкова та Петра Габорака, а також Ілька Габорака, Павла Олексюка та Івана Петріва, як виготовляли “гарці писани на масло”³². Як бачимо з цієї інформації, багато з гуцульських майстрів мали досить широку спеціалізацію.

П. Арсенич зазначає, що значний пласт польових етнографічних джерел до другої частини “Гуцульщини” В. Шухевич зібрав особисто у 1900–1901 рр. Це стосується й третьої частини праці, присвяченої родинній обрядовості, пісням, музиці й танцям. У 1902 р., під час Різдвяних свят, учений побував у Космачі. Брустурах, Шешорах та інших селах, де записав на фонограф інформацію про календарно-побутову обрядовість зимового циклу (зокрема, від Ю. Соломійчука, М. Мегединюка, І. Гrepиняка, П. Палійчука, М. Гутинюка), сфотографував колядників, святкування Водохреща тощо (ці матеріали увійшли до четвертої частини “Гуцульщини”). Стосовно п'ятої частини праці, то значний її обсяг становлять матеріали, записані В. Шухевичем упродовж багатьох років у Барвінковім, Жаб'юму, Космачі, Криворівні, Шешорах, Ясенові Горішньому та Яворові від селян Ю. Шарабуряка, О. Ковбчука, О. Копильчука, Ю. Соломійчука, В. Якіб'юка та інших³³.

Ми ставимо перед собою завдання, проаналізувавши текст “Гуцульщини” В. Шухевича на предмет паспортизованих польових етнографічних матеріалів, скласти приблизну карту населених пунктів краю, з яких етнограф почерпнув найбільше інформації, а також охарактеризувати респондентів і кореспондентів В. Шухевича. Запланований аналіз тексту “Гуцульщини” найкраще робити за її частинами, позаяк від часу публікації перших двох частин праці (в яких більшість матеріалів не паспортизовано), В. Шухевич почав надавати паспортизації джерел усе більшого значення (матеріали п'ятої частини паспортизовані майже на сто відсотків).

У розділі “Статистичний огляд” першої частини “Гуцульщини” В. Шухевич наголошував, що “в Галичині, замешкують Гуцули 40 катастральних громад, з

³⁰ Там само, арк. 1–2.

³¹ Листи від [Лабата Г.], Левицького А., Лисенка Миколи, 1885–1901 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 10, арк. 2 зв.

³² Листи Ружички Й., Русского, Свенціцького І. і Смалька Н., 1901–1912 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 19, арк. 6–7 зв.

³³ Арсенич, “Народознавство Володимира Шухевича,” 17–19.

яких 24 *нише сі* до косівського, 11 до печеніжинського, а 5 до надвірнянського повітів”³⁴ (за сучасним адміністративно-територіальним поділом України, вони належать до Косівського (далі – Ксв.), Верховинського (далі – Врх.), Надвірнянського (далі – Ндв.) районів Івано-Франківської обл. та до міськради Яремчого. У складі тодішнього Косівського повіту це такі населені пункти, як Бабин (нині Ксв), Б(е)арвінкова (нині с. Барвінків Врх), Білоберезка (нині с. Білоберезівка Врх), Голови (нині Врх), Гринява (нині Врх), Довгополе (нині Врх), Жаб’є у складі Ільців та Слупейки (нині смт Верховина), Краснолія (нині с. Краснолілля Врх), Криворівня (нині Врх), Перехресне (нині Врх), Полянки (нині Врх), Річка (нині Ксв), Рожен Великий (нині с. Великий Рожин Ксв), Рожен Малий (нині с. Малий Рожин Ксв), Ростоки (нині с. Розтоки Ксв), Соколівка (нині Ксв), Стебне (нині с. Стебні Ксв), Тюдів (нині Ксв), Устеріки (нині с. Устеріки Врх), Ферескуля (нині с. Черемошна Врх), Хороцева (нині с. Хороцеве Врх), Яблониця (нині с. Яблониця Врх), Яворів (нині Ксв), Ясенів Горішний (нині с. Верхній Ясенів Врх). До Печеніжинського повіту належали Акришори (нині с. Акрешори Ксв), Баня Березівська (нині с. Баня-Березів Ксв), Березів Вижній (нині с. Верхній Березів Ксв), Березів Нижній (нині с. Нижній Березів Ксв), Брустури (нині с. Брустурів Ксв), Космач (нині Ксв), Люча (нині Ксв), Лючка (нині с. Лючки Ксв), Прокурава (нині Ксв), Текуча і Баня Свірська (нині с. Текуче Ксв), Шешори (нині Ксв), а до Надвірнянського повіту – Дора з Яремчем (нині м. Яремче), Яблониця, Ямна, Микуличин (нині усі – міськрада Яремчого) та Зелена (нині Ндв)³⁵. Отже, це ті населені пункти, традиційно-побутова культура автохтонів яких була об’єктом дослідження В. Шухевича³⁶. Тож проаналізуємо текст “Гуцульщини” під кутом зору згадок у ньому цих поселень (для зручності, вживатимемо ті форми їхніх назв, які уживав дослідник).

Паспортизація польових етнографічних матеріалів у перших трьох частинах “Гуцульщини”, як уже наголошувалося, є принагідною. Майже повсюдно в тексті натрапляємо на цитати без вказівок населеного пункту та інформатора. Наприклад: “Прьисти не мож на смерку або як у хаті не видко, бо се не чистий чьис: *явида* – чорт, робит збитки прьидінницям; він путає прьйжу, віхапує веретено з рук а чьисом повалит і саму прьидінницю!” (вона задрімає, – пояснював В. Шухевич)³⁷. Проте подекуди після подібних цитат (переважно з ділянки духовної культури) етнограф зазначив респондента, від якого записана інформація. Наведемо усі знайдені нами випадки таких вказівок:

³⁴ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 1, 55.

³⁵ Там само, 56.

³⁶ Вочевидь, можна погодитися з багатьма дослідниками Гуцульщини, зокрема, Володимиром Гнатюком та Юрієм Гошком, що територіальні межі галицької Гуцульщини В. Шухевич визначив не точно.

³⁷ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 2, 149.

– *Народні молитви, записані від Параски Харик з Брустур та Юри Бендейчука з Жабйого*³⁸ (на записані від них тексти, які В. Шухевич навів повністю, він зробив підстрічкові покликання: “Записано від Параски Харик з Брустур”³⁹; “Записано від Юрия Бендейчука з Жабя Слупейки”⁴⁰).

– *Про обряди під час шиття, записано від Насті Ковбчук* (“...чеснок хоронить від уроків, а рожок від того, аби ніхто в шитю не перешкодив, заневняла Настя Ковбчук”⁴¹). При цьому В. Шухевич не вказав населеного пункту, звідки походила респондентка. Аналіз тексту “Гуцульщини” засвідчує, що прізвище “Ковбчук” зустрічається лише в Яворові, тож, вочевидь, зазначені матеріали стосуються саме цього села.

– *Про “живу ватру”, записано від Гната Стефурика (Стефурска)* (“Жива ватра дуже добра на худобу і для людей; звір чує тот пух з неї, та вже так не бере сї ні маржини ні чоловіка; відколи люде кладуть ватру із тих дїтчих сїрників, від того чесу слабує худоба, ведмід ві хапає, прийшли податки, люде збідніли, Бог не благословить” – поясняв мені ватаг Гнат Стефурьик”⁴²). У підписі під світлиною В. Шухевич вказав, що Гнат Стефурик Федорунчуків походив з Жабйого й у 1899 р. ватагував на полонині Кидроватий (тобто, вочевидь, саме тоді зроблено запис)⁴³.

– *Про уроки та засоби убезпечення від них, записано від Анни Вардзарук з Космача* (“Против уроків треба ось що робити: натовчи соли, сісти на поріг до схід сонця, і хрестити сіль ножем на відлїв (тил’м у долину) і так заповідати. [...] Тоту сіль дає ся вівцям, коровам, а тогди хоть би хто напив ся молока від тих овець чи коров і сказав: “ей брате, яке у тебе смачне молоко”, а уперед не сплюнув і не проповів: “нівроку” – не пошкодить маржині ані молокови”, запевняла Анна Вардзарючка з Космача”⁴⁴).

– *Про захист худоби від уроків та диких звірів, записано від Юри Бендейчука із Жабйого* (“Рано до схід сонця умовленої днини стає газда голий у дверех хліва, де ночують вівці (вони стрижені, тому ночують у хліву), і перепускаючи їх помежи ноги лічить їх, а як перепустив послїдну каже: “Аби тобі нічю так не шкодило і абис не була така урічна, як мої гачі ніхто не урече”. Се робить лиш той, хто знав, що від того тяжко збавити маржину; маржина його здорова, звір не ловить ся її, а іншому хоріє, бе її медвідь, – так поясняв Юра Бендейчук із Жабя”⁴⁵).

³⁸ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 1, 39–40.

³⁹ Там само, 40.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 2, 154.

⁴² Там само, 191.

⁴³ Там само, 190.

⁴⁴ Там само, 196.

⁴⁵ Там само, 197.

– Про полонину Попадю, записано від Юри Шеребурика (Шеребуряка) з Бервінкової (народне оповідання, яке відображає традиційні вірування гуцулів та ілюструє їхній релігійно-міфологічний світогляд)⁴⁶.

– Про вірування рибалок та мисливців, записано від Лучки Полика з Росток (“...розказував Лучка Полька з Ростік”⁴⁷; “...впевняв Лучка Полька з Ростік”⁴⁸). У тексті “Гуцульщини”, як респондент Л. Гарматія, згаданий Лучка (Луцен) Полик (зокрема, 14 березня 1903 р. етнограф записав від нього гуцульську “приказку”). Тож, імовірно, що й указані вірування рибалок і мисливців міг записати не В. Шухевич, а Л. Гарматій. Вочевидь, форму прізвища респондента варто писати не як “Полика”, а як “Полик”.

– Про магічні дії під час риболовлі, записано від Юри Б. з Жабйого⁴⁹. Можливо, що цим респондентом є вже двічі згаданий Юра Бендейчук, на матеріали якого В. Шухевич покликається досить часто.

– Про “обмінника” в контексті родинної обрядовості, записано від Параски Ковбчук (“Раз було таке, що дитина не росла. Хтось догадав ся, що се мусить бути обмінник, тай порадив ось що: набрати глини з девяти межий спід девяти каменей і понести обмінника у ночі о 12-ій год. на межу, – там покласти его черевом до землі, а на погилицю поставити тоту глину та бити обмінника по плечох свербигузом (*Crataegus oxyacantha*). Послухала мати тай так і зробила. Дитина пищала страшно, але мати не зважала на се, лиш усе била. Нараз зашуміло, прилетіла бісиця, а за нею прибіг хлопець як *вісипаний*, такий ладний. Бісиця питає: “Неволя би тя утьила, хто тобі таке порадив? Ти беш та тратиш моє, а я твоє годую; ади, воно як *вісипане*; не бий, бери собі своє!”; при тих словах ухопила бісиця своє, а жінчиного лишила...” – поясняла Параска Ковбчук⁵⁰). Вочевидь, ця респондентка, як і Настя Ковбчук, походила з Яворова. З цієї цитати, а саме – латинської назви “свербигуза”, можна побачити й те, що при потребі В. Шухевич втручався в текст інформатора, не зазначаючи цього.

– Про весільну обрядовість, записано в Ростоках від Міци Лазорука та в Яворові. Під час характеристики весільної обрядовості гуцулів В. Шухевич подав лише два паспортизовані записи. Один з них стосується звичаю т. зв. дару: “День перед вінчаням посилає молодий двох чоловіків до молодої в *чуски*. Прийшовши у хату молодої і повитавшись, сідають оба за стіл. Зпоза стола подають молодій дар від князя: два колачі, фляшку напитуку, перемітку або рантух, червону хустку і чоботи, при чім приповідують: “Просив пан молодий на дар!”. Молода відбирає, *дьикує файно*, почім гостить послів, підчас чого вони сьпівають:

⁴⁶ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 2, 219–221.

⁴⁷ Там само, 224.

⁴⁸ Там само, 235.

⁴⁹ Там само, 225.

⁵⁰ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 4.

“Злинули два янгелі з неба,
 Сіли, впали у пана (імя газди) на вікні,
 Й а з віконця увперід (імя княгині) на столец (*bis*)
 А пустили поволоченька до землі (*bis*)
 Й а застелили бів білесенький по двору (*bis*)
 Й а йишла туди бай чом (імя княгині) на посад (*bis*)
 Пофалив на ню си бай чом (імя князя) имити (*bis*)
 Й а сказав на ню до землі сукню бай вшити (*bis*)
 Й а й наділи на ніжки жовті чобітки з позлітки (*bis*)
 Й а й на головочку білий рантушок з крамочку (*bis*).
 (Зап. від Міци Лазорука з Ростік)⁵¹.

Інший запис, присвячений приїзду молодого (“князя”) з “березою” та “боярами” до молоді (“княгині”), містить вказівку лише на географічну прив’язку – Яворів⁵².

У листах В. Шухевича до Л. Гарматія є вказівка на те, що Міца Лазорук був респондентом останнього: “Я не підписував Вас під тими співанками, що помістив з Вашого збірника в III тому раз тому, що їх дуже мало взяв (лиш ті, що від Міци Лаз[орука]...)”⁵³. Вочевидь і записи, які стосуються поховальної обрядовості, від цього респондента зробив Л. Гарматій.

– Про поховальну обрядовість, записано в Космачі, Жабйому та в Ростоках від Міци Лазорука. У розділі про поховальні звичаї та обряди В. Шухевич паспортизував лише декілька записів, а саме: дві поминальні пісні (одна записана в Жабйому, інша – від Міци Лазорука в Ростоках⁵⁴) та ігри “при мерці”, проте лише з вказівкою місця фіксації інформації, без уточнення респондентів: “Шукало = сосокало. Крутять з ручника скруцак; один з парубків, кіт, ходить посеред хоромів, а в округ него сїдають другі на землю в кóчалі; поміж ними є скруцак; ним бе kota той, у кого скруцак у руці, і зараз пускає скруцак попід коліна до другого, а той дальше; кіт шукає за скруцаком, а сим часом бють его ті, що за ним сидять і т. д. так довго, аж доки не заступить его той, у кого кіт найде скруцак. Сосокалом називають ту забаву тому, бо, коли кіт шукає за скруцаком, кличуть другі со-со-со. Той, що kota бе, кличе: цьхьо, цьхьо! А коли кіт засьиде сї, – ніби то шукає в однім куті, а дивить ся боком за скруцаком у другий бік, перестерігають ті, що те бачуть, кличучи: “Засів, засів, засів!” “Нераз бють сї так, що аж мерлий на лаві підскакує!” – розказувано міні на посіжіню в Космачі. [...] В часі такого посіжіня в Космачі зауважав я до одного з присутних Гуцулів: “До чого ви робите такі комедії коло мерця?” – У відповідь на се дісталось міні ось що: “Та то не кумедия, ми робимо се усе на

⁵¹ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 29.

⁵² Там само, 46.

⁵³ Листи Вовка Ф., Грушевського М., Шухевича В. та ін. кореспондентів до Гарматія Л., 1904–1907 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2259, арк. 24.

⁵⁴ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 254–255.

того, аби хатіним не було важко самим, аби не спав ніхто коло мерця, бо, ади, походились люде з усіх далеких кутів, ніколи їм вертати домів, а хатіних не мож самих лишити. У нас се звич від давна, а не кумедия”⁵⁵.

Чи не найкращий зріз стосовно територіальної прив’язки матеріалів “Гуцульщини” дають представлені у ній тексти пісень. В. Шухевич паспортизував їх здебільшого лише вказівкою місця запису, проте подекуди вказав і респондента. Дослідник писав:

“Мині удалось зібрати у Гуцульщині верх 400 пісень. Частину їх подаю понизше, коляди увійдуть до послідної части моєї праці, а пісні, змістом своїм *масненькі* (сороміцькі – А. К.), передам Наук[овому] Тов[ариству] імени Шевченка, може воно видасть їх колись в осібнім зшитку враз з подібними піснями других закутків Руси. Ногне письмо як пісень, так і гуцульської музики, яке понизше подаю, зібрав на основі оригінальних сьпівів або музики і трембітаня Гуцулів звісний наш композитор проф. Філярет Колесса, що я вже з подякою підніс у предмові до I тому Гуцульщини”⁵⁶.

Відзначимо, що після нот, які В. Шухевич навів у праці, він записав: “Вигравали: Василь Дроняк з Жабя, Никола Гаврилюк з Яворова, Олекса Шеребуряк з Бервінкової”⁵⁷.

У третій частині “Гуцульщини” найбільше пісень з Жабйого, далі – з Росток, Криворівні, Космача, Яворова, Соколівки, Ясенова Горішнього, Річки, Брустур, Голов, Бервінкової та Устерік, по одному тексту – з Краснолі та Ворохти. Декілька десятків текстів не паспортизовано. В. Шухевич також навів імена деяких респондентів, від яких було почерпнуто фольклориний матеріал: Іван Дутчик, Юра Бендейчук, Гриць Несторюк з Жабйого; Юра Шеребурик, Олекса Процеюк, Гнат Задурик з Бервінкової (також В. Шухевич навів авторський текст Марфи Задурик-Задуринки); Микола Потик, Максим Галамасюк, Олена (Олениця) Рібенчук (Рібенчукова), Параска Білик з Криворівні; Павло Корий, Юра Гутинюк та Михайло Грекула з Голов. Наведено й запис від Олени Мойсеюк (Мойсеючки) без вказівки села. Проте певну плутанину в паспортизацію пісень у третій частині “Гуцульщини” вносить не це, а наявність після тексту однієї пісні підпису “Микитинцка” (В. Гнатюк зазначав, що запис зроблено у с. Микитинцях, які не є гуцульськими)⁵⁸, а також респондентів з однаковими іменами та прізвищами, які на різних сторінках праці зазначені, як мешканці різних сіл. Це – Михайло Гутинюк з Жабйого, Михайло Гутинюк з Голов та Михайло Гутинюк з Криворівні, а також Юрко Пуршега з Жабйого та Юра Пуршега (Пуршеба) з Голов (імена двох останніх у тексті зустрічаються в різних транскрипціях, проте найчастіше, як “Юра” та “Юрко”⁵⁹). Тож виникає запитання:

⁵⁵ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 244, 248.

⁵⁶ Там само, 82.

⁵⁷ Там само, 100.

⁵⁸ М. Р., “Гуцульщина,” 111.

⁵⁹ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 216–217, 220, 223.

чи В. Шухевич, часом, не припустився помилок під час паспортизації записів, яку міг робити через певний час після повернення з експедицій.

Четверта частина праці В. Шухевича, присвячена календарно-побутовій обрядовості гуцулів, містить доволі значну кількість паспортизованих польових матеріалів, зокрема:

– *Про сонце та годіванця з яйця, знесеного куркою на Благовіщення, записано від Юри Шеребурика з Бервінкової*: “...Сонце, поки сьвіта, не йшло нікуди тай не піде; хоть ми кажемо, що воно заходить, але то не так, а ось як: земля крутить ся, як кружево; серед неї є велика гора; як та гора стане проти сонця, то застане (заступить) его, тогди є ніч, а як гора піде далі, то стає днина...”⁶⁰; “Як курка знесе яйце на Благовіщенє, то можна з того яйця зробити, що хто хоче, хочби Юду, треба лише носити тото яйце під лівим плечем через 9 день, аби ніхто его не видів. Скоро тільки Юда введе ся, каже він зараз: “Дай мині службу ци до музики, ци до гроший, ци до худоби”. Такий Юда є у службі за чоловіка. “У газди, у якого є Юда на службі, ніхто не украде нічого, він не пасе худоби свеї, лиш віжене на полонину і лишить саму; медвідь єї не бере, ніхто не вкраде. Такий є Климко в волоських Ростоках; тато его найшов в горі Бочковій дзерівний котел з грішми за великий у 18 бербениц; він тих гроший не міг узьити, бо були нечисті; але він пер ся їх узьити; а Юда, якого він собі вивів, зрік ему, най ему даст душу, то озме гроші; Климко записав Юді свою дитину тай забрав гроші”⁶¹.

– *Про звичаї та обряди під час Великого посту, записано від Юри Бендейчука із Жабйого* (“В часі великого посту ідуть Гуцули до *порьидку* – сповіди; при тій нагоді беруть за пазуху *бурьиник* – хліб з товченої бараболі і кукурудзяної муки. При *законі* – причастю, держить кождий, що *законює ся* – причащає ся, сьвічку у руці, бо сьвічка “сьвідчить перед Богом о чистій душі; як сьвічка згорить, так і чоловік умирає, лише тота ясність душі лишає ся перед Богом”, пояснював Юра Бендейчук із Жабя. – Попивши *закон* водою та помоливши ся, виходять сповідники з церкви і “витають ся бурьиником”, що мали в пазусі, подаючи его одно другому з словами: “Йик ми вйшли усї з церкви здорові і здорові *угилюємо* – відходимо, до хати, так нам, Боже, допоможи угилити на страшнім судї від рук *невмиваного* – чорта, на віки віком, аминь!”). У Космачи приліплюють по причастю сьвічку до бурьиника і дають мущини мущинам, а жінки жінкам, приговорюючи: “Най Бог прийме перед мої душі!”, на що відповідають: “Прости біг!”...”⁶².

– *Про великодні звичаї та обряди*: випікання паски (записано від Анни Ковбчук (Ковбчучки) з Яворова⁶³), вірування в активізацію відьом (“знахарок”) у “поклінний вечір” “Живного” четверга (записано від Марії Мерендик

⁶⁰ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4, 4–5.

⁶¹ Там само, 215.

⁶² Там само, 211–212.

⁶³ Там само, 230.

(*Мерендички*) з *Ясенова*⁶⁴), уявлення про “рахманів” (*записано від Анни Кокуц (Кокуцички) з Космача*⁶⁵) та про походження писанок (*записано від Софії Довганюк (Довганючки) з Тюдева, Юри Шеребурика з Бервінкової, Параски та Анни Лендюк (Лендючок) з Космача, Федора Кубайчука з Гриняви*)⁶⁶.

– *Про магичні дії на свято Юрія, записано від Анни Задурик (Задуринки) з Бервінкової* (“Перед сходом сонця іде газдиня гола до тої мурашковини, що у ній на Благовіщене закопала сіль, булку і и. [...]; бере з відтам сіль, іде з нею до коров і так промавляє: “Я вам даю су манну з усього світа, що мурашок наробив, що тут наносив; шо я вам дала, аби так моя голубаня сесе з’уживала і так аби сі старала, як мурашок се ніс і віз, ішов і тікав! Абис була така легка та люта, як мурашок! Як понесу від тебе масло у місто, то так аби сі збігали купці до него, як мурашок у мурашковину”. – Як газдиня додасть до соли еще цвіту юрочка, то корова буде давати не лиш багато молока і смитани, але масло буде таке жовте як віск, (запевняла Анна Задуринка з Бервінкової)”⁶⁷.

– *Про відзначення другого дня Зелених Свят, записано від Юри Кутащука Настунчиного з Ясенова Горішнього*⁶⁸.

– *Про обрядовість свята Івана Купала, із вказівкою на населений пункт, з якого походить інформація: Космач*⁶⁹, *Жаб’є та Бервінкова*⁷⁰. Два записи В. Шухевич паспортизував докладно: “Вночі на Івана цвите папороть о півночі; хто би єї цвіту дістав, щасливий і багатий буде; се але юдин цвіт, тому стережуть єго відьми і юди. Хто би хотів тот цвіт дістати, має в вечеріх перед Іваном вийти у ліс та там шукати папороти що найбільшої; за ним будуть іти відьми, юди, мут єго кликати, кричати, свистати, але єму не вольно ні обізватись, ні оглянутись, ні зважати на се. [...] Сповістував Юра Шеребурик з Бервінкової”⁷¹; “Ось єще те, що переповів Юра Кутащук Настунчин з Ясенова горішнього: “До Йвана вірби Гуцули, шо ни можна си купати, бо би си гостец имив людини. И так повістували старовіцкі Гуцули: До Йвана ни купай си, а на Йвана йди та скупай си! – И йик си искупаєт мущина, чельидина, ци дівка у бовтицах або легінь, досит такі, на котрих вістанут йикіс струпи на тілі, або йикіс рани, або йикас жура пацит хрестына, або напасть, то йик си скупаєт на Йвана рано, то від чоловіка, а хоть від чельидини всьо пропадет у воді”⁷².

Особливого значення (вочевидь, після зауважень В. Гнатюка на засіданнях НТШ у Львові), В. Шухевич надав паспортизації колядок (а також щедрівок), уміщених у четвертій частині “Гуцульщини”. Стосовно нот колядок, поданих у

⁶⁴ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4, 233.

⁶⁵ Там само, 243.

⁶⁶ Там само, 223–227.

⁶⁷ Там само, 248.

⁶⁸ Там само, 251–257.

⁶⁹ Там само, 259, 260–261, 262–263.

⁷⁰ Там само, 259–260.

⁷¹ Там само, 261.

⁷² Там само, 263.

праці, дослідник писав: “Перших 6 арій коляд поданих понизше і дві пльيسانки списав Вп. проф. Філарет Колесса з уст колядників; иньші списав проф. О. Людкевич за фонографом, на який я коляди збирав”⁷³. Серед колядок, записаних В. Шухевичем на фонограф, варто наголосити на піснях у виконанні Юри Соломійчука з Жабйого – одного з головних респондентів В. Шухевича⁷⁴.

Аналізуючи паспортизацію колядок і щедрівок з “Гуцульщини”, бачимо, що найбільше їхніх текстів походять із Жабйого, Космача, Ясенова Горішнього та Тюдова, Криворівні, Брустур і Яворова, Бервінкової. Поодинокі зразки колядок і щедрівок записані в Головах, Ворохті, Дорі, Микуличині, Річці, Ростоках, Стебному, Соколівці, Устеріках, Ферескулі, Шешорах, Яблониці. Деякі зразки календарної поезії зимового циклу з “Гуцульщини”, на жаль, не паспортизовані⁷⁵, а деякі містять вказівку на респондента, проте з відсутністю відомостей про населений пункт (наприклад, інформатори Я. Луки(е)нчук⁷⁶ чи Никифор Фіжделюк⁷⁷). Уважаємо, що при записі прізвища останнього В. Шухевич допустив помилку й, вочевидь, інформацію почерпнуто від Никифора Кіжделюка із Жабйого.

Серед респондентів, від яких записані характеризовані колядки і щедрівки, є такі особи: Юра Бендейчук, Михайло Гутинюк, Іван Данилюк, Юра Данилюк, Никифор Кіжделюк, І. Котлярчук (спершу згаданий як респондент без вказівки села⁷⁸), Юра Соломійчук з Жабйого; Микита Александрук, Макій, Максим та Михайло Габораки, Іван Гrepіняк, Павло Рибарук з Брустур; Максим Борчук, Гринь Вардзарук, Василь Вінтоняк, Михайло Палійчук з Космача; Проць Рибарук, Юра Шеребурик та І. Юзенчук з Бервінкової; Микола Пегилик Штогран та Марко Мегеденюк з Річки; Лучка Бойчук та Лукен Полик з Росток; Андрій Боднарук та Юра Кутащук з Ясенова Горішнього; Петро Копельчук та Михайло Никорейчук з Яворова; Микола Мочернак з Ворохти; Федір Микитейчук з Голов; Михайло Гутинюк з Криворівні; Іван Штефурак із Соколівки; Петро Додик з Тюдова; Юра Юзенчук з Устерік.

Серед колядок і щедрівок, опублікованих у “Гуцульщині”, є три колядки, записані Л. Гарматієм у Головах: “Коляда страсна”, “Коляда за Пречисту” та “Коляда за Апостолів”⁷⁹. Наголосимо, що це перші матеріали, які у тексті “Гуцульщини” згадані із вказівкою на Л. Гарматія⁸⁰. В одному з листів до Л. Гарматія В. Шухевич писав:

⁷³ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4, 22.

⁷⁴ Там само, 188.

⁷⁵ Там само, 101, 114, 117–118, 124.

⁷⁶ Там само, 112, 140–141.

⁷⁷ Там само, 62.

⁷⁸ Там само, 44, 83, 58.

⁷⁹ Там само, 155–171.

⁸⁰ Уродженець Західного Поділля Лука Гарматій (1866, с. Лучка, нині Тернопільського р-ну Тернопільської обл. – 1924, с. Могильниця, нині Тербовлянського р-ну Тернопільської обл.) за фахом був учителем. Упродовж 1898–1912 рр. він викладав у селах Гуцульщини: Тюдові,

“Я не підписував Вас під тими співанками, що помістив з Вашого збірника в III тому [“Гуцульщини”] раз тому, що їх дуже мало взяв (лиш ті, що від Міци Лаз[орука]; по-друге тому, що я в загалі нігде не підписував того, хто міні, що ласкав був переписати, але лиш того, хто сьпівав чи розказував; не згадував я про Вас і в моїй промові до I-ого тому, бо коли I і II випуск, а з тими і промова вийшла, я не користувався ще Вашою збіркою, а до III-ого тому не подав я в загалі ніякої промови, бо не було що говорити. При посьліднім томі буде промова і там хочу згадати в загалі о тих 2а (тобто, парі – А. К.) людей, що міні помогли дозбирати те, що у мене затратилось, та тим і доповнити діла. Там поміщу дуже радо і Ваше назвисько, скоро буде міні спромога дана, користатись збіркою Вашою, яку тепер принадлелисьте. На всякий случай думаю, що красче се зробити у Промові, як під казкою, де властиво місце оповідачеви. Наколи би Ваша збірка творила один цикл, щоби дав я разом помістити, тоді б можна подати, що ось то се а се зібрав той а той, та так коли з неї частиці підут у свої кути, красче зробити так, як повисше кажу”⁸¹.

Отже, за словами В. Шухевича, він використовував матеріали Л. Гарматія лише від часу роботи над третьою частиною “Гуцульщини”. Ця інформація іде в розріз із твердженнями дослідників, зокрема П. Арсенича, що Л. Гарматій допомагав В. Шухевичу збирати матеріали до другої частини його праці⁸². Листування етнографа-професіонала та етнографа-аматора засвідчує початки їхньої співпраці від 1902 р. (на той час Л. Гарматій збирав гуцульський фольклор на замовлення НТШ у Львові). В. Шухевич просив Л. Гарматія зібрати для нього особисто у Головах і сусідніх селах спершу – казки⁸³, а згодом – і перекази про опришків, різноманітні оповідки, відомості з народної медицини тощо. Так, В. Шухевич писав до Л. Гарматія: “З матеріалу, який Ви були ласкаві міні

Кобаках, Ростоках, Криворівні та Головах (в останньому – в часі співпраці з В. Шухевичем). Підтримував тісні зв'язки з Михайлом Грушевським, Федором Вовком, Іваном Франком та іншими діячами української науки та культури, які цікавились традиційно-побутовою культурою гуцулів; збирав для них фольклорно-етнографічні матеріали, а також зразки гуцульських народних промислів і ремесел. Докладніше про Л. Гарматія див.: Петро Арсенич, “Учитель і етнограф Лука Гарматій,” *Гуцульська школа* 1 (1995): 70–73; Марія Влад, “Лука Гарматій,” у *Плай: книга для читання про Гуцульщину*, ред. Ігор Пелипейко (Яворів: Редакція журналу “Гуцульська школа”, 1996), 352–358; ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2259, 26 арк.

⁸¹ ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2259, арк. 24–25 зв.

⁸² Арсенич, “Народознавство Володимира Шухевича,” 17–19; Арсенич, “Співець Карпатських гір,” 52–54.

⁸³ При цьому В. Шухевич наголошував, що упродовж багатьох років польових експедицій теренами Гуцульщини записав десять грубих зошитів гуцульських казок та переказів, проте вони були втрачені під час важких подій у житті дослідника, коли йому було не до етнографії (хвороба доньки – тиф, переїзди та ін.). Тож у розпорядженні дослідника залишилися лише ті записи прозового фольклору гуцулів, які не були вписані в зазначені зошити: “Звитку цілого казок, переказів доси не найшов і здаєсь не найду. Се мене спонукало розписати письма та просити о поміч, а що вже старий, то ледви можу тягатись по горах, як се бувало через більше 20 років, роздумав я попросити добрих людей о порятунок. У мене є вправді трохи казок, які були принагідно писувані, а не містились у тім звітку, але их буде замало”. Інформація за: ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2259, арк. 23.

передати, скористав я о скільки було се міні потрібно, взглядно о скільки він був для мене новий. За се складаю Вам сердечну подяку, а рівночасно, користаючись з Вашої ласкавости, прошу Вас зібрати для мене з Голова, а може і з сусідства, “Перекази” про розбійників, “Казки” та “Байки”, яких у мене тамтих сторін доси не багато. Я знаю, що збираня того получене з коштами, що треба платити за такі перекази і пр., проте я готов надослати Вам кілька гульденів на видатки і плату”⁸⁴.

Власне, найбільше матеріалів, зібраних Л. Гарматієм, В. Шухевич умістив у п’яту частину “Гуцульщини”, присвячену фольклору, народним віруванням та знанням (народній медицині). З опублікованих у ній 108 “приказок”, 45 записані Л. Гарматієм: 33 – у Головах, 10 – у Ростоках і по одній – у Яворові та Криворівні. Наголосимо, що більшість записів Л. Гарматія датовані. У Головах він записав більшість “приказок” від Петра Шекерика (зокрема, 22, 23 квітня, 3, 11, 25 травня, 5, 8, 11 червня 1902 р.). Також інформаторами Л. Гарматія були Олекса (Лесь) Шекерик (27 квітня 1902 р.), Іван Дідушек (3 травня 1902 р.), Федір Микитейчук (4 червня 1902 р.), Михайло Маротчак (8 червня 8 липня 1902 р.), Федір Кітлярчук (28 червня 1902 р.), Михайло Бойчук (запис не датовано). Один запис не паспортизований. У Ростоках респондентами Л. Гарматія були Лучка (Лукен) Полик (14 березня 1903 р.), Н. Сивчук, Іван Савчук, Анна та Микита Владики (на жаль, етнограф не вказав дати записів). Деякі записи з Росток непаспортизовані. У Яворові Л. Гарматій опитав Олексу Шкрібляка (запис не датовано). Респондента й дату запису з Криворівні Л. Гарматій не вказав.

19 гуцульських “приказок” записала в Космачі Климентина Лисинецька⁸⁵. Записи не датовані, але мають чіткі вказівки на респондентів: Михайла Палійчука, Настуньку Сіреджук (Сіреджучку), Анну Жегалюк (Жегалючку) та Федора Рибчука. Наголосимо, що К. Лисинецька – головний кореспондент В. Шухевича з Космача. Дослідник підтримував з нею тісні товариські відносини, що відображено у їхньому листуванні. К. Лисинецька неодноразово висловлювала В. Шухевичу подяку за те, що він показав їй шлях, яким вона може прислужитися Гуцульщині – фіксація відомостей про традиційно-побутову культуру місцевого населення: “... для народної справи треба робити – тож раді бисамо де що и помочи. А еще для Гоцульщини, щоб хоть у книжках, свій

⁸⁴ ЦДІА України у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2259, арк. 26–26 зв.

⁸⁵ Климентина Лисинецька (дівоче прізвище – Авдиківська, псевдонім – Гуцулка) народилася у 1851 р. в с. Бабинцях (нині Борщівського р-ну Тернопільської обл.) у сім’ї священика. З 1896 р. мешкала у Космачі, була дружиною місцевого пароха. Займалася громадською діяльністю (ініціатор організації курсів для неграмотних, гуртка “Союзу українок” на базі місцевої “Просвіти”; у газеті “Діло” публікувала статті на тему виховання). Співорганізаторка мистецької вистави у Коломиї (1912), на якій продемонструвала гуцульське весілля з Космача. Померла 1938 р. у Космачі. Докладніше див.: Лисинецька Климентина: Посмертна згадка, *Діло*, 1938, ч. 197.

давний звичай задержала”⁸⁶, – писала К. Лисинецька в одному з листів до В. Шухевича.

Чотири “приказки” (“Казка за Єлену Константину”, “Трійонсин”, “Бідний и вітер”, “За три брата, що служили у Бога”), опубліковані в п’ятій частині “Гуцульщини”, записав у Гриняві Дмитро Єндик⁸⁷ (записи не датовані).

Сам В. Шухевич (чи разом із не названими ним кореспондентами) записали 40 “приказок”: найбільше – у Жабйому (зокрема, від Юри Бендейчука, Михайла Гутинюка, Федора Кіщука, Федора Химчака, Ілька Грабарюка, Петра Томюка, Николи Гайчука та Стефана Шовки). Також по декілька зразків цього фольклорного жанру дослідник зафіксував у Ясенів Горішньому (респонденти Микола Вовкунець, Юра Кутащук, Павло Мартищук, Микола Прокопюк), Яворіві (респонденти Микола та Лесь Ковбчуки), Бервінковій (респондент Юра Шеребурик), Головах (респондент Лесь Синітович), Криворівні (респондент Василь Якиб’юк). З усіх сіл є також по декілька записів без вказівки інформатора. Зовсім непаспортизована “приказка” “Спілка жида з Грицем”.

Розділ “Повірки про опришків і скарби” п’ятої частини “Гуцульщини” є підбіркою легенд про опришків, які записали К. Лисинецька (від Михайла Палійчука, Анни Жегалюк та Федора Рибчука з Космача), Л. Гарматій (від Петра Шекерика з Голів), В. Поліщук (від Николи Бойчука з Пеньківців, присілка Старих Кутів), а також сам В. Шухевич чи не названі ним кореспонденти⁸⁸ (від Юри Бендейчука та Николи Ілюка з Жабйого, Юри Кутащука з Ясенова Горішнього, Юри Шеребурика з Бервінкової, Федора Кушнірчука з Космача, а також від не вказаних респондентів з Ясенова та Росток).

Про збір польових матеріалів про опришків К. Лисинецька писала до В. Шухевича таке: “За опришків здаєсь вже буде досить – є пять типів – характеризує доволі тогдішній час – и причини – за для чого опришками робились” (14 червня 1902 р.)⁸⁹; “Посилаю, що далось зібрати за опришки, взглядно за Марцинюка має мені ту еще оден розповідати. Не знаю, чи то так

⁸⁶ Листи Лисинецької Климентини, 1902–1908 рр., ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 11, арк. 1 зв.

⁸⁷ Дмитро Єндик (1868, Комарно, нині Городецького р-ну Львівської обл. – 1952, Комарно) – педагог та фольклорист. Учителював спершу в школах Рудківського повіту, згодом – у с. Зозулинцях на Коломийщині. З 1932 р. був шкільним учителем у рідному Комарному. Упродовж 1894–1916 рр. активно записував (разом із дружиною) фольклорні матеріали в селах сучасних Городецького, Самбірського Яворівського районів Львівської обл., гуцульських та покутських селах сучасної Івано-Франківської обл. Зібрані матеріали Д. Єндик надсилав до НТШ у Львові (звичайним членом якого був), а також особисто І. Франку, В. Гнатюку та В. Шухевичу. Інформація за: Олексій Мисаковець, “Дмитро Єндик – педагог, збирач жовнірських пісень,” 8 лютого 2016, доступ отримано 12 грудня 2015, <http://komarno.in.ua/statti/famouspeople/85-dmytro-yendyk-pedahoh-zbyrach-zhovnirskykh-pisen>.

⁸⁸ В. Шухевич також зазначив, що частина його записів про Олексу Довбуша, вміщені в “Гуцульщині”, є передруком його статті з газети “Зоря” (1882, чис. 11).

⁸⁹ ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 11, арк. 5.

ино побіжно списовати? Чи розпитовати о дейталі. А може вже маєте про него? То буде злишно” (31 січня 1905)⁹⁰.

У контексті характеристики матеріалів К. Листинецької про опришків зазначимо, що у 1908 р. вона надіслала свої польові записи до НТШ у Львові, сподіваючись, що їхня публікація окремою книжкою допоможе зібрати кошти для створення Гуцульського театру. Ідею стосовно видання зібраних К. Листинецькою матеріалів свого часу озвучив В. Шухевич (“Ви В[ельмишановний] п[ане] П[рофесоре], будучи у нас, мовили мені, що як буду мати много призбираного матеріялу, то мож буде видати окремою книжкою”⁹¹). Проте секретар Етнографічної комісії НТШ у Львові В. Гнатюк відписав дослідниці про неможливість публікації її окремої книжки, запропонувавши продати матеріали товариству (згодом цю пропозицію В. Гнатюк неодноразово повторював: особисто або через інших осіб, зокрема, брата Л. Гарматія). Поведінка В. Гнатюка обурила К. Листинецьку, й насамперед те, що він не повернув їй надісланих до НТШ у Львові матеріалів (дослідниця переживала, чи їх бува не опублікували без її відома). У середині березня 1908 р. В. Гнатюк написав листа до К. Листинецької з проханням опублікувати у виданнях товариства матеріали про опришків⁹². У листі від 23 березня 1908 р. К. Листинецька відповіла В. Гнатюку так: “...домашне поране, та кутане в весь час мені забирає. Давнійше була донька дома, тож я могла своїм часом розпоряджати довільно. Тепер змінилось: томуж, я на відозву Вашу не відписувалам. тепер на те немаю часу, щоб взятися до збираня нових матерялів. Сі що маю, писала я вже Вам, що не продам. То само й Д. Гарматієви (Коли то Ви свого часу переказували до мене ним) сказала, що я не люблю на гріш, и продавати не буду. Маю гадку сама колись то видати. Томуж то прошу о зворот тих матерялів, що я Вам післала на показ тогді, як то я пропонувала Наук[овому] То[вариству] ім. Шев[ченка], щоб видало, а дохід с того йшов на Театр. Того Товариство відказало мені, а однак матеряли післані мною на Ваші руки [1]904 року, и не додумаюсь, з якої причини, задержало у себе доси”⁹³.

Не отримавши відповіді від В. Гнатюка, К. Листинецька просила В. Шухевича посприяти поверненню з НТШ у Львові її матеріалів, при цьому вказавши на негативні риси характеру секретаря Етнографічної комісії товариства⁹⁴. Описуючи у листі до В. Шухевича від 10 квітня 1908 р. зауваження В. Гнатюка до оформлення її матеріалів, вона зазначила: “Ба “літературні” слова в моїх матерялах знаходять ся, ба “навчит” мене як писати и т. д. Але я ему відписала, що п. Шухевич вже “навчив” мене, щоби слово в слово так записувати, як оповідач розказує. А що до літературних слів, то ту у Гуцул[ьщині] подибую

⁹⁰ ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп.1, спр. 11, арк. 14–15.

⁹¹ Там само, арк. 6 зв.

⁹² Там само, арк. 7–7 зв.

⁹³ Там само, арк. 9–10.

⁹⁴ Там само, арк. 11–13 зв.

такі слова, як у Котляревського – як тож у теперішніх украї[нських] письменн[иків]. Отже, если там найдете слова такі, то треба їх уважати за чисто гуцульські”⁹⁵.

Принадно зазначимо також, що К. Лисинецька записувала для В. Шухевича матеріали про традиційне харчування гуцулів. Принаймні в її листі до дослідника від 31 січня 1905 р. на це є чітка вказівка: “Також якос незнаю? в який спосіб має бути списаня истмо и печемо. Чи йно як они поодинокі страви варят? Чи при яких нагодах для гостей. Посилаю одно таке? що гоцулка подиктовала”⁹⁶.

Паспортизованими (більшою чи меншою мірою) є розділи “Гуцульщини”, присвячені демонологічним віруванням галицьких гуцулів. Так, у розділі “Про земні боги та про нйпрості люде” В. Шухевич подав паспортизацію лише розгорнутих розповідей про демонологічних персонажів, натомість не зазначив, на основі яких записів ґрунтується узагальнена інформація про нічниць, мамун, потопельників, місяшників, ворожбитів, примівників, знахарів та знахарок. Нижче наведено інформацію про географічну прив’язку (а часто й вказівку респондента) розповідей про деяких демонологічних персонажів, отриману на основі аналізу розділів праці В. Шухевича про демонологічні вірування галицьких гуцулів:

- лісні (лісниці): записи з Жабйого (респондент Юра Бендейчук) та з Космача, К. Лисинецької з Космача (респонденти Михайло Палійчук та Настунька Сіреджук);
- нявки (мавки): записи з Бервінкової (респондент Юра Шеребурик) та Л. Гарматія з Красноїлі (респондент Василина Рибарук);
- русавки (люзони): запис з Жабйого (респондент Михайло Гутинюк);
- відьми, опирі: записи з Бервінкової (респондент Юра Шеребурик) та Жабйого, Л. Гарматія з Красноїлі (респондент Василина Рибарук), К. Лисинецької з Космача (респонденти Анна Жегалюк та Михайло Палійчук);
- нетленні: запис з Жабйого (респондент Юра Бендейчук);
- мольфарі: записи з Жабйого (респондент Юра Бендейчук) та з Яворова (респондент Микола Ковбчук);
- чинатарі: запис з Космача;
- вовкуни (вовкулаки): записи з Яворова (респондент Микола Ковбчук) та К. Лисинецької з Космача;
- верхоблюд: запис з Жабйого (респондент Федір Кіндрачук);
- ворожки: запис з Жабйого (респондент Ілько Мицканюк);
- сточники: записи з Бервінкової (респондент Юра Шерибурик), Жабйого та Яворова;
- урекливий: записи з Ясенова Горішнього, К. Листнецької з Космача та Петра Пньовського з Жабйого (респондент Василько Драгирук⁹⁷);

⁹⁵ ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп.1, спр. 11, арк. 12 зв.–13.

⁹⁶ Там само, арк. 14.

⁹⁷ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, 220.

– градівник: записи з Яворова та з Бервінкової (респондент Юра Шеребурик), К. Лисинецької з Космача (респонденти Михайло Палійчук, а також не названа особа), Л. Гарматія з Голов (респондент Петро Шекерик) та Тюдова (респондент Юревич);

– чередінники: записи з Яворова (респонденти Микола Ковбчук (вочевидь, помилково “Мик. Кобчук з Яворова”⁹⁸) та не названа особа), Жабйого (респонденти Юра Бендейчук та не названа особа), Бервінкової (респондент Юра Шеребурик), К. Лисинецької з Космача (респонденти Анна Жегалюк та не названі особи), П. Пньовського з Жабйого (респондент Василько Драгирук⁹⁹).

У цьому контексті, на основі листування К. Лисинецької та В. Шухевича, наведемо специфіку фіксації матеріалів про демонологію гуцулів:

“Назвиска того, котрий о опришках оповідав, чи єще має докінчити, то подам, як решта буду підсилати. А того знахора, то хіба нехай буде без підпису. Він так, бідняга, просив, шоби єгомостикови (священикові, чоловікові К. Лисинецької. – А. К.) неказати, а не тож то, єслиби коли сказав єму хто, що він и в книжці підписаний, то не лешень він, але и єго діти покутовалиби за то. Та жаль мені єго – и тепер гейби стояв передімнов, та просив, що би то ніхто не знав о тім. А легко мігби ся дізнати о тім. Гоцули ту рвуться до читаня. Ми ім даєм и газети, и книжки, та як обачили о Гоцульщині книжки – дайте та дайте. Ми мем читати, шо за нас пишут. Отже, тим чином моглиби дізнатись – и він, цілком невинно, бувби взятий на глум. Тож простіт вселаскаво, не могу з той причини подати єго назвиска” (4 червня 1902 р.)¹⁰⁰; “Щеби я Вас просила В[ельмишановного] Пана не прогнівайтєс за се, але мене так кортит знати, чи дало ся шо стого слова тегйтово видобути. Я ту питала того знахара, від котрого то все посписовала, що посилаю, а він став, задумався, ніби підсміхуючись, та каже: вогники тегйтово до чарівниц. В тім муж прийшов зі школи, а знахар замовк. И нуж мене просити, шоби йєгомостикови нічо неказати, шо я списала від него. Щом ся напросила скажіт – ні, тай ні. Кобим була знала, тобим була всі двері позамикала, як то він робит на святвечер. А так ино знахар собі рот замкнєв, тай роби шо хоч” (31 січня 1905)¹⁰¹.

Одним з найдокладніших розділів п’ятої частини “Гуцульщини” є “Гуцульське лічництво”, присвячений народній медицині. Для його написання В. Шухевич вдавсь до допомоги лікаря Володимира Кобринського. Дослідник писав: “При недугах подаю і їх наукові (латинські) назви завдяки ласкавій помочи Вп. Дра Волод[имира] Кобринського, котрий довгі роки лікарював у Гуцульщині, де мав нагоду пізнати гуцульські назви недуг, а надто подаю і цінні уваги і примітки, зроблені Вп. Дром Кобр[и]нський (опечатка, правильно – Кобрянським. – А. К.) при перегляненню і провіренню сеї моєї праці”¹⁰².

⁹⁸ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, 226.

⁹⁹ Там само, 228.

¹⁰⁰ ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 11, арк. 4–4 зв.

¹⁰¹ Там само, арк. 14 зв.–15.

¹⁰² Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, 23.

Наведемо приклад коментарів В. Кобринського, які В. Шухевич подав у підстрічкових покликаннях до розділу: “Під пропасницею розуміють Гуцули не тільки правдиву хворобу малярію, але й усякі інші хвороби, переважно інфекційні, при котрих чоловік дістає сильного чутя зимна і попадає в дроці (трисивицьи). – Др. В. К.”¹⁰³; “Під дурньичкою розуміють Гуцули який небудь стан запаморочення чоловіка, котрий потім дістає всякі привиди, галюцинації зору і слуху і попадає в нельогічну, нераз дуже дивачну, фантастичну балачку (брєдню). Буває се найчастійше при всякого рода горячкових інфекційних хворобах – а найчастійше при *тифусі червонім* (*Typhus abdominalis*), до котрого передовсім прикладає нарід назву “дурньички”. – Др. В. К.”¹⁰⁴.

Як і в розділах про демонологічні вірування, у “Гуцульському лічництві”, у випадках розлогих цитат респондентів, які ілюструють ті чи інші хвороби, В. Шухевич подав паспортизацію записів:

– запис народної молитви, зроблений Іваном Сенятовичем у Жабйому від Петра Мороза¹⁰⁵, а також запис цього кореспондента про “бабиці” (“Жаб’є, від 93-літної примівниці Анни Тарабасюк Іванджурики з Кут Ходак, котра мала 12 синів примівників, записав І. Сенятович”¹⁰⁶;

– записи про “гостец” (*Arthritis urica*) та “жонви” (*Scrophulosis. Diatesis lymphatica*), зроблені К. Лисинецькою у Космачі¹⁰⁷;

– записи про “спір-задуху” (кашель), про “лихє” (“злу болу”) (*Epilepsia, Morbus sacer*) та про “постріл” (*Neuritis acuta*) (Зазначимо, що при їх паспортизації про першу хворобу зазначено: “Яворів, від Онуф[рія] Копельчука”¹⁰⁸, натомість про дві інші – “Від Онуфр[ія] Копельчука з Шешор”, “Шешори – від Онуф[рія] Копельчука”¹⁰⁹. Тобто, знову маємо певну плітанину з паспортизацією записів¹¹⁰); про “нічниці” (*Visiones et halutinationes*) та про “чираки-сьліпаки” (*Furunculi*) (респондент – Юра Бендейчук з Жабйого)¹¹¹; про менструацію (респондент Юра Шеребурик з Бервінкової)¹¹². Останній розповів цікаву історію про народну класифікацію смерті людини, яку В. Шухевич навів повністю під назвою “Праведна смерть і 11 причкових”:

“По-праведна смерть є лиш одна, від неї умирає чоловік у постели; а є ще 11 по-причкових; йик чоловік прогнівит Бога, то Бог насилає на него йикус *пръичку* (причину), від йикої чоловік або утопит си, або убе єго хто, або згорит, або упаде

¹⁰³ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, 240.

¹⁰⁴ Там само.

¹⁰⁵ Там само, 242–243.

¹⁰⁶ Там само, 243–244.

¹⁰⁷ Там само, 247.

¹⁰⁸ Там само, 245.

¹⁰⁹ Там само, 250.

¹¹⁰ До слова, з Яворова був респондент Петро Копельчук, тобто прізвище “Копельчук” у цьому селі поширене.

¹¹¹ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, 248–249, 251–252.

¹¹² Там само, 244–245, 250.

и убе си, або повісит си, або вбе его дерево, або застрілит си, або затроїт си, або его заріже хто, або упе си тай більше не встане. У року є 77 пръичкових съвйит; кожда має свого ангела, відзнаку від Бога, аби тоти съвйита сербувати. В пръички не треба робити, се ангелам на офіру, так йик Богови на офіру недіљи съвйита”¹¹³.

Розділ “Вірування про ростини й зьвірів і ужиток з них” також містить паспортизовані розповіді респондентів, записані В. Шухевичем та його кореспондентами. В. Шухевич навів записи про кукурудзу (Жаб’є, респондент Юрко Данилюк), “матріган” (*Atropa Belladona*) (Жаб’є, Юра Соломійчук), папороть (Бервінкова, Юра Шеребурик; Яворів, Лесь Ковбчук), а також записи К. Лисинецької про “зрад зільи-сметанник” (*Agrimonia eupatorium*) (Космач, Михайло Палійчук) та часник (Космач, респондент не вказаний), Л. Гарматія про “ключ-зільи” (*Picus martius*) (Голови, Петро Шекерик) та папороть (Красноія, Михайло Рибарук; Голови, Петро Шекерик). Цікавий випадок стався під час фіксації відомостей про “матріган” з К. Лисинецькою. В одному з листів до В. Шухевича вона писала:

“Зіля непосилаю тепер, позаяк еще декотрі нерозцвилі. В неділю доперва пренесе, так зараз вишлю*. Матріган, то зіле, але мусит бути якась отруя, або що. Понеже дуже видивилася на мене, як поспиталам за матріган. Каже: “Е, то пити не можна”. Розумієсь, я зачала толковати, що то о руску назву розходится, щоби полску викинути – аж таким способом дізнала свого. Але аж пізніше дістани, бо матріган на полонині Данчиси під Черногоров знаходится. Тоє зіле дуже рідко мож знайти. Уживаєся лиш коріня, а листя має бути, як на бурці бараболи”¹¹⁴.

Стосовно розповідей про представників фауни, маємо паспортизовані записи про “бузька” (“чорногуза”) (Жаб’є, респондент не вказаний; Яворів, респондент Петро Ковбчук), “дяклика” (Яворів, Микола Ковбчук), “зазулю” (Жаб’є, респондент не вказаний; Бервінкова, Юра Шеребурик); “ластівку” (Соколівка, Лесь Фока), “мишу, кота, лилика” (Жаб’є, Никола Центелюк), “пса” (Жаб’є, Юра Бендейчук; Яворів, Микола Ковбчук), “гадину” (Яворів, Лесь Ковбчук; Бервінкова, Юра Шеребурик), “вуший” (вошей) (Яворів, респондент не вказаний); розповіді, зафіксовані Л. Гарматієм (з Голов) про вовка, “кертиню”, бліх і вошей (респондент Петро Шекерик), “каню-ганю” (Лесь Шекерик), зозулю (Михайло Маротчак), ведмедя (Михайло Зеленський), а тамкож записи К. Лисинецької (з Космача) про зозулю (респонденти Олена Горганюк та Олекса Клапцунік), ведмедя (Анна Жегалюк) та “гадину-готицю” (Михайло Палійчук). Останній запис, на відміну від інших, датовано (4 березня 1905 р.).

Важливою інформацією для паспортизації матеріалів з “Гуцульщини” є підписи під опублікованими у ній фотографіями. У них згадані такі населені пункти:

¹¹³ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 5, 254.

* Вочевидь, кореспонденти надсилали В. Шухевичу зразки рослин для їх точної наукової ідентифікації В. Кобринським.

¹¹⁴ ЦДІА України у м. Львові, ф. 735, оп. 1, спр. 11, арк. 18 зв.–19.

1) **Яворів**: “Осередок села Яворова” (Ч. 1, с. 72); “Хата Шкрибляків в Яворові” (Ч. 1, с. 92); “Гуцульська церков, поставлена Лесьом Ковбчуком, майстром з Яворова” (Ч. 1, с. 117); “Гуцул з Яворова в завсіднім літнім убраню” (Ч. 1, с. 121); “Дівчина з Яворова в завсіднім літнім убраню” (Ч. 1, с. 123); “Жінка з Яворова в перемітці, перевязаній цвітчастою хусткою” (Ч. 1, с. 134); “Дівка з Яворова в уплітках; кептар мало *врований*”, “Молодиця з Яворова у кожусі” (Ч. 1, с. 135); “Дівчина з Яворова у святачнім літнім убраню. Кептар багато вишиваний”, “Дівчина з Яворова у святачнім кептари і уплітках” (Ч. 1, с. 136); “Гуцул з Яворова в зимовім убраню” (Ч. 1, с. 138); “Група Гуцулів з Яворова. Третя з ряду молодиця у кожусі; Гуцул – майстер церковий Лесьо Ковбчук; з правого боку жінка з гуглею на руці” (Ч. 1, с. 139); “Молода з Яворова у весільнім убраню” (Ч. 3, с. 31); “Молода у вінку з Яворова” (Ч. 3, с. 56);

2) **Брустури**: “Легінь з Брустур в завсіднім літнім убраню” (Ч. 1, с. 122); “Молодиця з Брустур в завсіднім літнім убраню” (Ч. 1, с. 124); “Гуцульська родина з Брустур в завсіднім літнім убраню” (Ч. 1, с. 126); “Старша жінка з Брустур в святачнім літнім убраню” (Ч. 1, с. 130); “Молодиця з Брустур у перемітці” (Ч. 1, с. 132); “Молодиця з Брустур. Дуда багато вишивані” (Ч. 1, с. 133); “Молода з Брустур у весільнім убраню” (Ч. 3, с. 30); “Дорога на полонину грунем гори Ріжкої, на границі між сс. Космач і Брустури” (Ч. 2, с. 206);

3) **Жаб’є**: “Гуцули з Жабя на попасі” (Ч. 1, с. 84); “Гнат Стефурек Федорунчуків з Жабя, ватагував в р. 1899 на полонині Кидроватий” (Ч. 2, с. 190); “Дорога ломами у полонину Кидроватий через ліс Бубенский” (Ч. 2, с. 207);

4) **Ростоки**: “Гуцул з Ростік в завсіднім літнім убраню” (Ч. 1, с. 122); “Молодиця з Ростік в святачнім літнім убраню” (Ч. 1, с. 130); “Закосичена дівчина з Ростік. Дуди багато вишивані” (Ч. 1, с. 136);

5) **Шешори**: “Молодиця з Шешор у *рішеній* перемітці” (Ч. 1, с. 133);

6) **Микуличин**: “Молодиця з Микуличина” (Ч. 1, с. 125) (причому В. Шухевич зазначив, що цей “кліш” є власністю товариства “Просьвіта”, тобто етнограф не робив цієї фотографії).

Отже, найбільше світлин В. Шухевич зробив (або ж частину з них отримав від кореспондентів) у Яворові та Брустурах. Натомість найбільше текстових матеріалів у “Гуцульщині” – з Жабйого, Космача, Голів, Яворова, Бервінкової, Ясенова Горішнього, Росток, Брустур та Криворівні. У цьому контексті наголосимо, що П. Арсенич зазначає: з усіх населених пунктів галицької Гуцульщини В. Шухевич найчастіше бував у Космачі та Яворові¹¹⁵.

У своїй праці В. Шухевич намагався подати узагальнений образ традиційно-побутової культури галицьких гуцулів, викладаючи інформацію здебільшого без територіальної прив’язки до конкретних сіл. Проте подекуди автор вдався до порівняння культурних реалій у різних селах. Позаяк таких випадків не так багато, наведемо більшість з них у формі цитат:

¹¹⁵ Петро Арсенич, “Березень – місяць Шухевичів,” *Галичина*, 20 березня 1999.

– *Особливості народного характеру*: “В **Жабю, Криворівни** курять майже усі молодичі та старші дівчата”¹¹⁶ (тут і далі виділення масним шрифтом наше. – А. К.).

– *Народний одяг*. “**Над білим Черемошем** носять дівчата і молодичі багато вишивані дуди рукавів”¹¹⁷.

– *Полонинське господарство*: “...На таким місци стоїща, куда би людям було сухо зайти, звичайно на боці, аби те місце не згрузила маржина, кладе депутат *стаю*, а трохи подальше осібні загороди на кождий рід худоби, і так: *кошеру* на вівці, *тельитник* на телята і на *нбзимки* – телята, що вже перезимували; *стаднбрку* = *кінник* на коні, *слівник* = *слочер* для ялової худоби; *кучу* для свиний; окрім того осібну загороду для подою коров, – а осібну для усего товару, яку в **Яворові** називають: *окнв*, в **Жабю**: *бовгбрка*, а в **Ферескули**: *вакбрка*. До кождої кошари ведуть осібні *воротб* – *обгнн*...”¹¹⁸.

– *Весільна обрядовість*: “...В одних селах їде молода до слюбу в уплітках, а в других, як в **Космачи, Брустурах**, розплітає її брат косу рано перед вінчанем а мати розчісує...”¹¹⁹.

– *Музичні інструменти*: “Найбільше фльояр і денцівок вирабляють в селі **Тюдеві** коло Кутів, звідки розносять і розводять їх по цілім Покутю...”¹²⁰.

– *Різдяна обрядовість*: “...Декуда ведуть у хату маржину, “аби вона так не переводила сі, йик ці свїята не переводьї сі!” Так ворожать по усій Гуцульщинї, тільки у **Космачи** троха інакше, а то: Як тільки покажуть ся зьвізди на небї, позганяє газда худобу до одної кошари; газдиня засьвітить у хатї, почім виймає газда столове вікно, бере під плече перший хлїбець, який газдиня упекла, веретено у лїву, а сокиру у праву руку, обходить з тим три рази обїйсте, причїм за кождим разом стає перед “вїбраним” вікном і каже: “Добрий вечїр!” – на що відповїдають хатїні: “Дай Боже здоровїи!” – Потїм промовляє газда: “Йик не вижу тепер тучї, бурї, грому на моїм обїйстю, так абих єї через цїлий рік не видїв! Йик не вижу тайної вечерї, так абих не видїв через цїлий рік зьвїрів межї маржиною! Затикаю ирти, пащеки зелїзними обручами, зелїзними ключами, аби зьвїр не їв моєї худоби!” Опїсля замикає усї ворота, дверї і входить у хату. [...] Аби відвертати бурю, роблять у **Космачи** ось що: Як готовить ся вечеря, треба в девятьох горшках варити девять страв: борщ, фасолї, рибу, сливки, голубці, пироги пшеничні, вуженї пструги, сушеницю і пшеницю. З кождої страви беруть по ложці, замїсять усе разом і, додавши трохи муки, зроблять колач і спечуть. Вечером перед вечерою беруть шутку, яка від великоднїя стояла за образами, сьвїчку, яка була прилїплена до пасхи, а до того у мисчину з усеї страви, яка варила ся на сьвят вечер і колач, та з тим виходять на двїр, де вже маржина в

¹¹⁶ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 1, 36.

¹¹⁷ Там само, 124.

¹¹⁸ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 2, 185–186.

¹¹⁹ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 3, 32.

¹²⁰ Там само, 72.

одній кошарі зігнана. На дворі треба викрутити ся в той бік, як іде сонце, опісля так промовити: “По перший раз прошу тучу, бурю, чорнокнижників, що град товчут, дуже прошу на тайну вечеру!” – так 3 рази. Вертаючи з хати, треба викрутити ся знов за сонцем, опісля увійти у хату і, не оглядаючи ся, замкнути єї...”¹²¹;

“Другого дня сьвят сходять ся численно до церкви “на Збори”; того дня розпочинають братя церковні колядувати по селу. Охочих до того досить, кождий хотів би перед вести, бути *вибірцею* (вибраним), бо се велика честь. Коли не прийде до порозуміння межі братами церковними, рішає остаточно сьвященик, прочитавши по проповіді в церкві *вибірців* і в котрий бік вони мають іти з колядою. В деяких селах, на пр. в Космачи закупають братя церковні усю “коляду”, платять з гори умовлену квоту до скарбони церковної і, дібравши собі людей, ідуть на свою руку з колядою. В других селах ділять ся братя церковні на *табури*, яких скількість залежить від величини парафії, (у **Жабю – Ильці** на пр. ідуть у 5 таборах, в **Ясенові** у 2 табори, в **Яворові** ділять ся на 8 пайок і т. д.); в кождім таборі є один церковний брат – *вибірця*, який добирає собі *берйзу* (переша?), такого, що уміє всякі коляди і в них перед веде, а той добирає собі 6–10 “кольдників”, між ними одного трембітанника, одного скрипичника і одного “коня” (на коня беруть якого “уферму, аби з него було сьміху богато”); окрім тих добирають собі “пльисанників”, з яких кождий мусить мати топорець. (У **Космачи** нема “пльисанників”)¹²²;

“Майже усюда і то кожду зворотку зачинає береза протяглим звуком: “Йа” або “Ой (гой)”, а в **Космачи** таким “жее!”, воно є тільки підхопленем кінця припіву “Ой дай Боже!”, тому звучить в сьпіві кожда зворотка ось як;

Йа, Ци дома, дома...

Йа, Ой сидит собі, книжку читає...

або *Ой*, Ци дома, дома...

Ой, Ой сидит собі...

а в **Космачи**: *Жее*, Ци дома, дома...

Жее, Ой сидит собі...”¹²³.

“По деяких селах, як в **Яворові**, іде з колядниками лиш одш пльисач; як колядники повстають ізза стола, він питає газдів: “Ци позволите мині пльисати?” – Як газда скаже: “прошу” пльисач встає, бере шапку у руки, обертає єї смушем до середини і промавляє: “Кланяет си наша голова до вашої, аби ваша здорова була тай наша!” Опісля зачинає сьпівати, причім помагає єму один з колядників [...]. В **Ясенові горішнім** промовляють пльисанники перед кождим, кому сьпівують, ось як: “Кланяет си головка наша до вашої, аби ваша здорова була тай наша”¹²⁴;

¹²¹ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4, 12–13.

¹²² Там само, 17.

¹²³ Там само, 19.

¹²⁴ Там само, 184–185.

– *Великодня обрядовість*: “В **Жабю** ходять малі діти того дня (в *живну середу*, тобто середу на Страсному тижні. – А. К.) вечером до півночі або й через цілу ніч від хати до хати, постають рядом під вікнами і кличуть усі враз в один голос: “Грійте діда! Грійте діда! Грійте діда! Дайте хліба! Аби вам овечки, аби вам йигнички, аби вам телички!” – Так кличуть доти, доки з хати не обізве ся голос: “Гріємо, гріємо, даємо!” – і або винесе хто дітям кукуци, або покличе їх у хату, де їх обдаровують кукуцями. – Декуди дають хлопцям кукуци а дівчатам яйця. В **Ясенові горішнім** подає газдиня дівчині соли лизати, промовляючи ось як: “Лижіт-ко, дівочки, може би Бог дав, аби на рік мої овечки чинили йигнички!”. [...] В **Космачи** ходять за кукуцями в *живний четвер* – четвер великого посту, від досвіта і того дня рано палять перед кожною хатою ватру, що у **Космачи** називають *тегетово* – вогники”¹²⁵.

Тож, як бачимо, В. Шухевич намагався показати й локальні особливості традиційно-побутової культури населення окремих сіл галицької Гуцульщини. Найбільше специфічних локальних рис, згідно з наведених цитат, мала культура селян Космача. У цьому контексті зазначимо, що в першій частині “Гуцульщини” В. Шухевич намагався коротко охарактеризувати особливості населення певних гуцульських сіл, зробивши такі узагальнення: “Села згаданих громад (40 громад Косівського, Печеніжинського та Надвірнянського повітів, про які йшлося на початку статті – А. К.) визначають ся типовим характером гуцульських сіл, а їх мешканці, з малими виїмками, східні у всіх чертах, які визначають Гуцулів. До тих виїмків належать Жиди, що загніздили ся по всіх гуцульських селах, надто шляхта в с. Березові, котра вже нині з’асимілювала ся з Гуцулами, а в громаді Зеленої зближають ся мешканці частий Зелена, Фентарала, Хрипилів ношею і мовою більше до Бойків, як до Гуцулів. До сіл типово гуцульських зачислені тут громади Тюдів, Шешори, Люча, де живуть так звані *перевідники*, що граничать з одного боку з Гуцулами, з другого з *людьми доліськими*; *передвідники* повстали з колишніх Гуцулів, що перевелись девчім, або з доліських людей, що стали Гуцулами; та сьак чи так нині майже не ріжняють ся вони від типових Гуцулів, хоча про те Гуцули не зачисляють їх до себе, лиш виразно називають їх *перевідниками*. Хати сіл *перевідників* тримають ся більше купи, зрідка хто живе поза осередком села; в мові *перевідників* менше чужих слів, а віра в чари не вкоренила ся так глибоко, як у типових Гуцулів”¹²⁶.

* * *

Аналіз паспортизованих польових етнографічних матеріалів, уміщених у п’ятьох частинах “Гуцульщини”, засвідчує, що праця написана переважно на матеріалах з таких сіл, як Жаб’є, Космач, Голови, Яворів, Бервінкова, Ясенів Горішній, Ростоки, Брустури та Криворівня, із залученням лише окремих записів

¹²⁵ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 4, 229.

¹²⁶ Шухевич, *Гуцульщина*, ч. 1, 55.

з Тюдова, Красноїля, Річки, Соколівки, Ворохти, Гриняви, Устеріків, Шешор, Дори, Микуличина, Стебного, Ферескуля та Яблониці. Натомість фотографій найбільше зроблено в Яворові та Брустурах, і декілька – у Жаб'юму та Шешорах. Тобто, достовірно можна твердити, що В. Шухевич, під час написання “Гуцульщини”, використав польові матеріали з 22 із 40 населених пунктів, якими окреслив терени галицької Гуцульщини. Вочевидь, дослідник бував у більшості з 40 зазначених сіл. Проте, найвірогідніше, що в основу його праці лягли матеріали, записані від респондентів з дев'яти сіл (Жаб'юго, Космача, Голів, Яворова, Бервінкової, Ясенова Горішнього, Росток, Брустур та Криворівні). Найбільше матеріалів В. Шухевич почерпнув із записів від таких респондентів, як Юра Бендейчук та Юра Соломійчук із Жаб'юго, Михайло Палійчук та Анна Жегалюк з Космача, Петро Шекерик з Голів, Микола Ковбчук з Яворова, Юра Шеребурик з Бервінкової, Юра Кутащук з Ясенова Горішнього, Лукен Полик з Росток.

Матеріали з Космача, Голів, Росток та Гриняви В. Шухевич отримав здебільшого від своїх кореспондентів – Кліментини Лисинецької (Космач), Луки Гарматія (Голови та Ростоки), Дмитра Єндика (Гринява). Мережа кореспондентів В. Шухевича була доволі широкою. Проте, використовуючи їхні записи, у перших трьох частинах “Гуцульщини” дослідник здебільшого не вказував, ким вони зафіксовані (тому нині дуже важко встановити, чи ми маємо справу з відомостями, записаними самим В. Шухевичем, чи його кореспондентами). Після критики з боку В. Гнатюка, дослідник почав більш скрупульозно ставитися до паспортизації матеріалів. Проте серед кореспондентів, чиї матеріали використав В. Шухевич, у тексті “Гуцульщини” згадано лише К. Лисинецьку, Л. Гарматія, Д. Єндика, В. Поліщука, П. Пньовського та І. Сенятовича.

На жаль, під час паспортизації польових етнографічних матеріалів, ані В. Шухевич, ані його кореспонденти не вказують вік інформаторів. Вочевидь, дослідники спілкувалися з людьми старшого і середнього віку, тож нижню хронологічну межу зафіксованих реалій можна датувати першою третинною – серединою XIX ст., а то і його початком.

Додаток 1.

**Список респондентів Володимира Шухевича та його кореспондентів
(Луки Гарматія, Кліментини Лисинецької, Дмитра Єндика та ін.),
імена яких згадано в паспортних даних
до польових етнографічних матеріалів з “Гуцульщини”¹²⁷**

Жаб’є – 25 респондентів (зокрема, Юра Бендейчук, Юра Соломійчук):	
Бендейчук Юра; Гайчук Никола; Грбарюк Ілько; Гутинюк Михайло?; Данилюк Іван; Данилюк Юрко; Драгирук Василько; Дроняк Василь; Дутчик Іван; Ілюк Микола; Кіжделюк Никифор; Кіндрачук Федір; Кішук Федір;	Котлярчук І.; Мицканюк Ілько; Мороз Петро; Несторюк Гриць; Пуршега Юрко?; Соломійчук Юра; Стефурик Гнат; Тарабасюк Анна Іванджурика з Кут Ходак; Томюк Петро; Химчак Федір; Центелюк Никола; Шовка Стефан.
Космач – 14 респондентів (зокрема, Михайло Палійчук та Анна Жегалюк):	
Борчук Максим; Вардзарук (Вардзарючка) Анна; Вардзарук Гринь; Вінтоняк Василь; Жегалюк (Жегалючка) Анна; Клапцунюк Олекса; Кокуц (Кокуцичка) Анна (Космач);	Кушнірчук Федір; Лендюк (Лендючка) Анна; Лендюк (Лендючка) Параска; Олена Горганюк; Палійчук Михайло; Рибчук Федір; Сіреджук (Сіреджучка) Настунька.
Голови – 14 респондентів (зокрема, Петро Шекерик):	
Бойчук Михайло; Гутинюк Юра; Гутинюк Михайло?; Грекула Михайло; Дідушек Іван; Зеленський Михайло; Кітлярчук Федір;	Корій Павло; Маротчак Михайло; Микитейчук Федір; Пуршега (Пуршеба) Юра?; Синітович Олексій (Лесь); Шекерик Олекса (Лесь); Шекерик Петро.

¹²⁷ У таблиці подано тільки імена респондентів, без вказівки особи, яка робила запис, оскільки за матеріалами “Гуцульщини” встановити, яких саме інформаторів опитав лише В. Шухевич, а яких – лише його кореспонденти, неможливо. Одна і та сама особа могла бути опитана декількома людьми – як самим автором “Гуцульщини”, так і його кореспондентами.

Яворів – 11 респондентів (зокрема, Микола Ковбчук):	
Гаврилюк Никола; Ковбчук (Ковбчучка) Анна; Ковбчук Лесь; Ковбчук Микола; Ковбчук Настя; Ковбчук Параска;	Ковбчук Петро; Копельчук Онуфрій? Копельчук Петро; Никорейчук Михайло; Шкрібляк Олекса.
Бервінкова – 7 респондентів (зокрема, Юра Шеребуряк):	
Задурик (Задуринка) Анна; Задурик Гнат; Процюк Олекса; Рибарук Проць;	Шеребуряк Олекса; Шеребуряк Юра; Юзенчук І.
Ясенів Горішній – 7 респондентів (зокрема, Юра Кутащук):	
Боднарук Андрій; Вовкунець Микола; Кутащук Юра (Настунчин); Кутащук Юра;	Мартишук Павло; Мерендик (Мерендичка) Марія; Прокопюк Микола.
Ростоки – 7 респондентів (зокрема, Луцен Полик):	
Бойчук Лучка; Владика Анна; Владика Микита; Міца Лазорук;	Полик Луцен (Лучка); Савчук Іван; Сивчук Н.
Брустури – 7 респондентів:	
Александрук Микита; Габорак Макій; Габорак Максим; Габорак Михайло;	Грепіняк Іван; Рибарук Павло; Харик Параска.
Криворівня – 6 респондентів:	
Білик Параска; Галамасюк Максим; Гутинюк Михайло?;	Потик Микола; Рібенчук (Рібенчукова) Олена (Олениця); Якибюк Василь.
Тюдів – 3 респонденти: Довганюк (Довганючка) Софія; Додик Петро; Юревич.	Красноїля – 2 респонденти: Рибарук Василина; Рибарук Михайло.
Річка – 2 респонденти: Мегеденюк Марко; Петилик Штогран Микола.	Соколівка – 2 респонденти: Фока Лесь; Штефурак Іван.
Ворохта – 1 респондент: Мочернак Микола.	Гринява – 1 респондент: Кубайчук Федіра.
Устеріки – 1 респондент: Юзенчук Юра.	Шешори – 1 респондент: Копельчук Онуфрій?

Пеньківці, присілок Старих Кутів (села, яке В. Шухевич не згадує серед 40 сіл галицької Гуцульщини) – 1 респондент: Бойчук Микола	
5 населених пунктів без вказівки респондентів: Дора; Микулчин; Стебне; Ферескуля; Яблониця.	2 респонденти без ідентифікації населеного пункту: Луки(є)нчук Я.; Мойсеюк (Мойсеючка) Олена.

**INTRODUCING OF PASSPORT SYSTEM CONCERNING FIELD
 ETHNOGRAPHIC MATERIALS FROM “HUTSULSHCHYNA”
 AS THE BASIS OF ESTIMATION AS TO TERRITORIAL REACHES
 IN VOLODYMYR SHUKHEVYCH’S WORK**

Andrii KARPENKO

The Ivan Franko National University of Lviv,
 the Chair of Ethnology
 1 Universytetska str., Lviv79000, Ukraine

In the article the point is the sources' base of the work “Hutsulshchyna”, the author of which is a noted Ukrainian ethnographer of the second half of the 17th – the beginning of the 20th centuries Volodymyr Shukhevych. Thanks to the scrupulous analysis of the work's text, out of it authentic materials are singled out, that gave an opportunity to outline the territory of Galician Hutsulshchyna, the information from there had become the foundation of V. Shukhevych's work. Special emphasis was laid on the field materials collected by the researcher's correspondents Luka Harmatiy, Klymentyna Lysynets'ka, Dmytro Yendyk and others, like wise on the photographs the text of “Hutsulshchyna” is illustrated with.

The author arrived at a conclusion that “Hutsulshchyna” by V. Shukhevych is written mainly on the materials from these villages: Zhab'ye, Kosmach, Holovy, Yavoriv, Bervinkova, Yaseniv Horishniy, Rostoky, Brustury and Kryvorivn'a with the inclusion of only individual records from Tudov, Krasnoil, Richka, Sokolivka, Vorokhta, Hryn'ava, Ust'eriky, Sheshory, Dora, Mykulychyn, Stebnyi, Foreskul and Yablonyts'a. However most of the photographs were taken in Yavoriv and Brustury and some ones – in Zhab'ye and Sheshory. It can be proved for certain that V. Shukhevych while writing his “Hutsulshchyna” had made use of the field materials from 22 out of 40 settlements by which he had traced out the terrains of Galician Hutsulshchyna. Evidently the researcher had visited the majority of the indicated villages. Yet it's most credible that the notes taken from the respondents of the nine villages (Zhab'ye, Kosmach, Holovy, Yavoriv, Bervinkova, Yaseniv Horishniy, Rostoky, Brustury and Kryvorivn'a) formed the basis of his work. Most materials V. Shukhevych got out of the notes from such respondents as Yura Bendeychuk and Yura Solomiychuk from Zhab'ye, Mykhaylo Paliychuk and Anna Zhehaluk from Kosmach, Petro Shekeryk from Holovy, Mykola Kovbchuk from Yavoriv, Yura Shereburiy from Bervinkova, Yura Kutashchuk from Yaseniv Horishniy, Luken Polyk from Rostoky.

Materials from Kosmach, Holovy, Rostoky and Hryn'ava V. Shukhevych got for the most part from his correspondents – K. Lysynets'ka (Kosmach), L. Harmatiy (Holovy and Rostoky), D. Yendyk (Hryn'ava). The network of V. Shukhevych's correspondents was sufficiently wide. Still making use of their records, in the first three parts of “Hutsulshchyna” the researcher mostly didn't refer to the

persons who had made the notes (consequently now it is very difficult to ascertain whether we have to do with the information, written down by V. Shukhevych himself or by his correspondents).

Unfortunately, during the authentication of the field ethnographic materials, neither V. Shukhevych, nor his correspondents pointed out the age of their informants. Obviously the researchers dealt with the older and middle-aged people, hence lower chronological bound of the recorded real can be dated to the first third – the middle of the XIX century, or else to its beginning.

Key words: Volodymyr Shukhevych, “Hutsulshchyna”, field ethnographic materials, introducing a passport system, respondents, correspondents, traditional everyday culture.

REFERENCES

- Shukhevych, Volodymyr. *Hutsulshchyna*. Lviv: NTSh u Lvovi, 1899. Ch. 1. (in Ukrainian).
- Shukhevych, Volodymyr. *Hutsulshchyna*. Lviv: NTSh u Lvovi, 1901. Ch. 2. (in Ukrainian).
- Shukhevych, Volodymyr. *Hutsulshchyna*. Lviv: NTSh u Lvovi, 1902. Ch. 3. (in Ukrainian).
- Shukhevych, Volodymyr. *Hutsulshchyna*. Lviv: NTSh u Lvovi, 1904. Ch. 4. (in Ukrainian).
- Shukhevych, Volodymyr. *Hutsulshchyna*. Ch. 5. Lviv: Zahalna drukarnia, 1908. (in Ukrainian).
- Arsenych, Petro. “Berezen – misiats Shukhevychiv.” *Halychyna*. 20 bereznia 1999. (in Ukrainian).
- Arsenych, Petro. “Diialnist Volodymyra Shukhevycha yak etnohrafa.” *Halychyna* 14 (2008): 445–453. (in Ukrainian).
- Arsenych, Petro. “Z rodu Shukhevychiv.” *Pereval* 2 (1999): 145. (in Ukrainian).
- Arsenych, Petro. “Narodoznavstvo Volodymyra Shukhevycha.” U *Volodymyr Shukhevych. Hutsulshchyna: u 5 ch. 2-e vyd.*, reprinted. Verkhovyna: Zhurnal “Hutsulshchyna”, 1997. Ch. 1–2. 7–24. (in Ukrainian).
- Arsenych, Petro. “Spivets Karpatskykh hir.” *Yamhoriv: literaturno-kraieznavchyi i mystetskyi almanakh* 7–8 (1994–1995): 52–58. (in Ukrainian).
- Arsenych, Petro. “Uchytel i etnohraf Luka Harmatii.” *Hutsulska shkola* 1 (1995): 70–73. (in Ukrainian).
- Vlad, Mariia. “Luka Harmatii.” U *Plai: knyha dlia chytannia pro Hutsulshchynu*. Red. Ihor Pelypeiko. Yavoriv: Redaktsiia zhurnalu “Hutsulska shkola”, 1996. 352–358. (in Ukrainian)
- Dilo*. 1938. Ch. 197. (in Ukrainian).
- M. R., “Hutsulshchyna. Napysav prof. Volodymyr Shukhevych. U Lvovi. Nakladom Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka. Vyp. I, 1899; vyp. III, 1901; vyp. III, 1902; vyp. IV, 1904.” *Kievskaia staryna* 88. (Fevral 1905): 73–122. (in Ukrainian).
- Mysakovets, Oleksii. “Dmytro Yendyk – pedahoh, zbyrach zhovnirskykh pisen.” Dostup otrymano 12 hrudnia 2015. <http://komarno.in.ua/statti/famouspeople/85-dmytro-yendyk-pedahoh-zbyrach-zhovnirskykh-pisen>. (in Ukrainian).
- Tymynskyi, Bohdan. “Zvizdar u kolystsi zelenykh hir.” *Hutsuly i Hutsulshchyna. Literaturno-mystetskyi i hromadsko-suspilnyi chasopys*. Dostup otrymano 12 hrudnia 2015. <http://gig.if.ua/611>. (in Ukrainian).
- Protokoly zahalnykh zboriv, 1903–1940 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 309, opys 1, sprava 31. (in Ukrainian).
- Knyha protokoliv zasidan prezydii, 1893–1902 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 309, opys 1, sprava 33. (in Ukrainian).
- Protokoly zasidan chleniv pravlinnia, 1902–1912 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 309, opys 1, sprava 34. (in Ukrainian).

- Protokoly zasidan istorychno-filosofskoi sektsii, 1893–1915 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 309, opys 1, sprava 42. (in Ukrainian).
- Lysty Vovka F., Hrushevskoho M., Shukhevycha V. ta in. korespondentiv do Harmatiia L., 1904–1907 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 309, opys 1, sprava 2259. (in Ukrainian).
- Lysty Kysilia T., Klosovskoho, Kolessy F., Koltuniaka Yu. i Kulish Oleksandry, 1895–1902 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 735, opys 1, sprava 9.
- Lysty vid [Labata H.], Levytskoho A., Lysenka Mykoly, 1885–1901 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 735, opys 1, sprava 10. (in Ukrainian).
- Lysty Lysynetskoï Klymentyny, 1902–1908 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 735, opys 1, sprava 11. (in Ukrainian).
- Lysty Ruzhychky Y., Russkoho, Svientsitskoho I. i Smalka N., 1901–1912 rr. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi, fond 735, opys 1, sprava 19. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редколегії 20.05.2016
Прийнята до друку 15.10.2016